

Hukuk Fakültesi Dergisi

Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume 29 Ocak / January 2025 Sayı / No. 1

İDARİ YARGILAMA USULÜNDE GİZLİ BİLGİ VE BELGELERİN YARGILAMAYA ETKİLERİ

EFFECTS OF CONFIDENTIAL INFORMATION AND DOCUMENTS
ON THE JUDGMENT IN THE ADMINISTRATIVE JUDICIAL
PROCEDURE

Miray ÖZHAN*

ÖZET

Devletin veya kişilerin menfaatlerine ilişkin gizli bilgi ve belgeler, idari işlemin hukuka uygunluk denetiminde delil teşkil edebilmektedir. Bu halde, devletin veya kişilerin bu tür bilgilerinin korunmasındaki menfaatleri ile tarafların bilgi ve belgelere erişme hakkının korunmasındaki menfaatleri çatışmaktadır. Söz konusu menfaat çatışmasının nasıl çözüleceğini belirlemek kanun koyucunun ödevidir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun (İYUK) 20. maddesinde devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkin bilgi ve belgelerin yargılamadan gizli tutulabileceğine ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. Ayrıca 2020 yılında İYUK'un 31. maddesiyle düzenlenen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na (HMK) Atf Yapılan Haller arasına dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi ibaresi eklenmiştir. HMK'nın atf yapılan 161. maddesi hakime, bazı bilgiler hakkında gizli tutma kararı alma yetkisi vermektedir. Gizli bilgi ve belgelere ilişkin İYUK'un 20. maddesi ve HMK'nın 161. maddesi tarafların bilgi ve belgelere erişimini kısıtlayarak adil yargılanma hakkına müdahale etmektedir. Söz konusu düzenlemelerin belirsizliği ve gerekli güvenceleri içermemesi müdahalenin hukukiliğini tartışmalı hale getirmektedir.

* **Arş. Gör.**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı/ANKARA, **E-Posta:** mozhan@aybu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0001-6883-7884, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1572074.

• **Atf Şekli / Cite As:** Özhan M, "İdari Yargılama Usulünde Gizli Bilgi ve Belgelerin Yargılamaya Etkileri", *HBV-HFD*, 29(1), 2025, s.367-411.

• **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

Anahtar Kelimeler: Gizli bilgi ve belge, Devlet sırrı, Adil yargılanma hakkı, Re'sen araştırma yetkisi, İptal davası.

ABSTRACT

Confidential information and documents relating to the interests of the state or persons may serve as evidence in the review of compliance of an administrative act with the law. In such cases, the interests of the state or persons in protecting such information conflict with the parties' interests in protecting the right of access to information and documents. It is the responsibility of the legislature to determine how this conflict of interest is to be resolved. Article 20 of the Code of Administrative Procedure No. 2577 stipulates that information and documents relating to the security or high interests of the State or foreign states together with the security and high interests of the State may be kept confidential from the judicial proceedings. In addition, with the amendment made in 2020, the examination of the file by the parties in the administrative jurisdiction is subject to the Code of Civil Procedure No. 6100. Article 161 of the Code of Civil Procedure, grants judges the authority to order certain information to be kept confidential. These regulations interfere with the right to a fair trial by restricting the parties' access to information and documents. The ambiguity of these provisions and the lack of necessary safeguards make the legality of the interference questionable.

Keywords: Confidential information and documents, State secret, Right to fair trial, Inquisition without preoccupation, Annulment action.

EXTENDED ABSTRACT

All kinds of information and documents that may determine whether an administrative action complies with the law can be case material in annulment cases in administrative jurisdiction. Such case materials may contain confidential information and documents related to public or private interests. In such a situation, the interest in protecting the state's or persons' information conflicts with the interest in protecting the parties' right of access to information and documents. As a matter of fact, it is the responsibility of the legislator to resolve this conflict of interest. Legislative regulations designed to address this issue limit the right to a fair trial to the extent that they prevent the parties from having access to information and documents.

In line with the jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Turkish Constitutional Court, restrictions on Access to confidential information and documents must include certain safeguards to avoid violating the right to a fair trial. Firstly, confidentiality must be based on a valid reason. Such reasons may include the protection of public interests such as national security or foreign policy, as well as the protection of private interests such as trade secrets, professional secrets, or sensitive personal data. In addition to the existence of a valid reason, the existence of measures to balance the inequality created by the confidentiality of information is also required.

However, in Turkish law, the current regulations are insufficient, especially in terms of balancing measures.

Article 20 paragraph 3 of the Code of Administrative Procedure No. 2577, regulates the handling of confidential information and documents related to the interests of the state. The Article allows certain administrative authorities to refuse the disclosure of information and documents that may be material to a case on confidentiality grounds. In such a case, the administration cannot withhold the information and document from the judicial authority on the grounds of their confidential nature, unless there is a decision taken by the administrative authorities listed in the Article, taking into account the specific circumstances of the dispute.

When the administration exercises its authority under Article 20 paragraph 3, it creates an inequality between the parties. Second sentence of paragraph 3 of Article 20, which stipulates that a decision cannot be made based on claims relying on undisclosed information and documents serves as a measure to eliminate this inequality. However, the absence of a right to appeal against the confidentiality decision taken by the administration is the most important deficiency in the regulation.

Confidential information and documents in administrative proceedings are not limited to confidentiality decisions taken within the scope of Article 20. In practice, it is common for administrative authorities to present certain information and documents to the court labeled as confidential, even when they do not fall within the scope of Article 20. Administrative judicial authority may also refrain from providing this information and documents to the claimant. In such cases, the court may base its judgement on the documents that the claimant cannot access. These practices, which lack a legal basis, constitute a violation of the right to a fair trial.

Another issue concerning confidential information and documents in administrative proceedings is the lack of regulations for protection of information and documents related to private interests of persons such as trade secrets, professional secrets, or sensitive data on private life during the proceedings. The only relevant regulation is Article 31 of the Code of Administrative Procedure, which references Article 161 of the Code of Civil Procedure. According to referenced Article, the judge may decide on confidentiality of the information and documents in the file. The parties' Access to such information and documents is also subject to the judge's permission. However, the applicability of this regulation in administrative jurisdiction is questionable. As a matter of fact, the Turkish Council of State also employs different methods in its decisions, such as separating private information from the documents presented in the file, without referring to this article.

This study analyses confidential information and documents in the Turkish administrative judiciary in this context and offers a view of the issue from the perspective of the right to a fair trial.

GİRİŞ

Devletin veya kişilerin özel menfaatleri gereği gizli tutulması gereken bilgi ve belgeler, yargılama sürecine etki eden önemli konulardan birini teşkil etmektedir. Bu tür belgelerin dava malzemesi olduğu hallerde devletin veya özel kişilerin sırlarının korunması ile adil yargılanma hakkının korunması arasında bir menfaat çatışması gündeme gelmektedir.

Söz konusu menfaat çatışması, idari yargılama usulünde daha keskin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Nitekim iptal davasının konusu olan idari işlemler, idarenin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere dayanılarak tesis edilmektedir. Ancak yargı mercince talep edilen bazı belgelerin gizli nitelikte bilgiler içerdiği gerekçesiyle mahkemeye hiç sunulmaması gündeme gelebilmektedir. İdarenin belgeyi hiç sunmamasının yanı sıra belgeyi gizli ibaresi ile mahkemeye sunmasına da sıklıkla rastlanmaktadır. Yargı mercileri, idarenin gizli nitelendirmesine dayanarak belgeyi davanın diğer tarafına tebliğinden kaçınabilmektedir. Her iki halde de idari yargılama usulünde “gizli bilgi ve belgeler”den söz edilmektedir. İdari işlemin hukuka aykırılığını iddia eden tarafın bilgi ve belgelere erişimini sınırlayarak adil yargılanma hakkına müdahale eden “gizli bilgi ve belgeler” gerekli güvenceleri içeren kanuni düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır.

İdari yargılama usulünde gizli bilgi ve belgelere ilişkin yalnızca, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun (İYUK) 20. maddesinde devletin menfaatlerinin korunması gerekçesiyle idareye bilgi ve belgeyi mahkemeye sunmama yetkisi veren düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca 2020 yılında 7251 sayılı Kanun ile İYUK’un 31. maddesinde düzenlenen Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na (HMK) atf yapılan haller arasına “dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi” ibaresi eklenmiştir. HMK’nın atf yapılan 161. maddesi hakime bilgi ve belgeler hakkında gizlilik kararı alma yetkisi vermektedir. Söz konusu düzenlemelerin idari yargıda uygulanabilirliği adil yargılanma hakkı temelinde tartışmalara neden olmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmada öncelikle, bilgi ve belgelerin gizlenmesi ile ilişkisi nedeniyle idari yargı mercin bilgi ve belge talep etme yetkisi ve tarafların bu talebe uyma yükümlülüğüne değinilecektir. Ardından idari yargıda gizli bilgi ve belgelerin adil yargılanma hakkıyla ilişkisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi içtihatları bağlamında ele alınacaktır. Son olarak gizli bilgi ve belgelere ilişkin İYUK hükümleri ve bu nitelikteki bilgi ve belgelerin yargılamaya etkileri Danıştay içtihatları ışığında incelenecektir.

I. İDARİ YARGILAMA USULÜNDE MAHKEMENİN BİLGİ VE BELGE TALEP ETME YETKİSİ

İdari yargıda açılan bir davanın amacına hizmet edebilmesi ve adil bir sonuca ulaşılabilmesi için tarafların delil olarak dayandıkları ve erişebildikleri bütün bilgi ve belgeleri mahkemeye sunması önem arz etmektedir¹. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK), hem davacı hem de davalı idare için bilgi ve belgelerin mahkemeye sunulmasına yönelik yükümlülükler getirmektedir². Tarafların bilgi ve belge ibraz etme yükümlülüğünün yanı sıra yargı mercine de davaya ilişkin bilgi ve belgelerin ibrazını isteme yetkisi tanınmıştır. İYUK'un 20. maddesine göre “*Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler*”. Böylece tarafların sunmadığı ancak idari işlemin hukuka uygun olup olmadığını ortaya çıkarabilecek her türlü bilgi ve belge yargılamaya dahil edilebilecektir.

İdari yargı mercine tanınan bilgi ve belge talep etme yetkisi, re'sen araştırma yetkisinin kullanım yöntemlerinden biridir³. Re'sen araştırma gereği mahkeme, davanın açılmasından nihai karara kadar davanın sevk ve idaresi ile diğer bütün işlemleri tarafların talebine ihtiyaç olmadan kendiliğinden yapmaktadır⁴. Kapsamı oldukça geniş olan bu yetki, ispat aracı olabilecek bilgi ve belgelerin, diğer bir ifade ile delillerin elde edilmesini de içermektedir⁵. İdari yargı merci, taraflarca sunulan bilgi, belge ve dava malzemesi ile bağlı değildir⁶. Nitekim iptal davalarının kamu düzeninin

¹ Selman Sacit Boz, Buket Çakıcı, Selin Ardıç ve Dilara Yekebaş, *Türk İdari Yargılama Hukukunda İspat ve Deliller*, Adalet Yayınevi, 2022, s. 247.

² Davacı bakımından bu yükümlülük, Kanun'un 3. maddesinde “*dilekçelerde davanın dayandığı delillerin gösterilmesi ve dava konusu belgelerin asılları ve örneklerinin dilekçeye eklenmesi*” gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Tebligat ve Cevap Verme başlıklı 16. maddenin 5. fıkrasında yer alan “*Davalara ilişkin işlem dosyalarının aslı veya onaylı örneği idarenin savunması ile birlikte, Danıştay veya ilgili mahkeme başkanlığına gönderilir*” düzenlemesi ile de davalı idare bakımından benzer bir yükümlülük getirilmiştir.

³ Süheyla Şenlen Sunay, *İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler Karşısında İspat ve Delil Hususları*, Kazancı Hukuk Yayınları, 1997, s. 13.

⁴ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, 2022, s.47; Ali D. Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022, s. 78; Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2023, s. 62; Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 236; Sunay, s. 12.

⁵ Melikşah Yasin, *İdari Yargılama Usulünde İspat*, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 20; Atay, s. 62; Sunay, s. 12.

⁶ Atay, s. 64.

sağlanmasına hizmet etmesi ve davada tarafların eşit konumda olmayışı da dikkate alındığında, mahkemenin sadece tarafların sunduğu bilgi ve belgelerle davayı sonuçlandırması düşünülemez⁷. Danıştay bu hususu şu şekilde vurgulamaktadır:

“Davanın sadece tarafların sundukları belgelerle sağlıklı bir sonuca ulaştırılması her zaman mümkün olmamaktadır. Bu gibi durumlarda; bakılan davalarla ilgili dosyada mevcut bilgi ve belgelerin gerçeğe ulaşılmasında yeterli görülmemesi halinde mahkemelerce anılan madde hükmünde öngörülen her türlü incelemenin yapılması adaletin tesisi için zorunluluk arz etmektedir. Bu nedenle de yargı merciine tanınan re’sen araştırma yetkisi aynı zamanda davacılara da güvence sağlamaktadır.”⁸

Bilgi ve belge talep etme yetkisi, temelde iki amaca hizmet eder. Öncelikle bu yetki, idari işlemin hukuka uygunluğunun denetiminde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır⁹. Özellikle işlemin sebep unsurunun denetimi, idarenin işlemini dayandırdığı maddi vakıalara ilişkin bilgi ve belgenin toplanmasını ve incelenmesini gerektirir. İkinci olarak bilgi ve belge talep etme yetkisi, dava malzemesine erişim bakımından taraflar arasındaki eşitsizliğin giderilmesinde önemli bir rol oynamaktadır¹⁰. Nitekim idari işlemin hukuka aykırılığının iddia edildiği iptal davalarında, davacının iddiasını ispat etmesine yarayacak olan bilgi ve belgeler genellikle idarenin elindedir¹¹.

İYUK’un 20. maddesine göre idari yargı merci bilgi ve belgeleri davacıdan, davalı idareden veya idari işleme ilişkin bilgi ve belgeyi elinde bulunduran diğer yerlerden isteyebilir. İdari işleme ilişkin bilgi ve belgelerin tamamına yakını davalı idarenin elinde bulunduğundan talep genellikle davalı idareye yöneltilmektedir¹². Davanın tarafları dışındaki diğer idari makamlardan da bilgi ve belge talep edilmesi mümkündür. Örneğin, Danıştay bir ara kararında, davanın tarafı olmayan belediyelerden uyumsuzluğa konu taşınmazın, dava

⁷ Onur Karahanoğulları, *İdari Yargı - İdarenin Hukukla Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)* Turhan Kitabevi, 2019, s. 557; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 48; Atay, s. 63.

⁸ Danıştay 12. Daire, E. 2007/5480, K.2010/414, T. 02.02.2010. lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 11 Şubat 2024.

⁹ Ulusoy, s. 78; Yasin, s. 20.

¹⁰ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 38.

¹¹ Harun Yılmaz “İdari Yargıya İlişkin Bireysel Başvuru Kararlarında Silahların Eşitliği İlkesi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 19, 2022, s. 33; Karahanoğulları, s. 563; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 48; Sunay, s. 29.

¹² Sunay, s.13; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 46.

konusu imar planlarından önceki ve mevcut durumunu gösteren belgeleri talep etmiştir¹³. Bu şekilde idari işlemin hukuka aykırılığının tespitinde gerekli olan ve davanın taraflarında bulunmayan bilgi ve belgelerin diğer idarelerden temini idari yargı mercin yükümlülüğüdür¹⁴. Bununla birlikte idari yargı merci, bilgi ve belge talep etme yetkisini kullanırken taraflardan ve ilgili diğer yerlerden istediği bilgi ve belgelerin temininin bu kimselerin yetkilerini ve imkanlarını aşmamasına dikkat etmelidir¹⁵.

Bilgi ve belge talep etme yetkisi, mahkemenin bilgi ve belge talebini içeren bir ara karar vermesi ile kullanılmaktadır¹⁶. Mahkeme ara kararın yerine getirilmesi için ilgiliye makul bir süre verir ve bu sürenin sonunu beklemesi gerekir¹⁷. Süre dolmadan karar verilmesi tarafların ispat hakkının ihlali niteliğindedir¹⁸. Nitekim Danıştay da süre dolmadan karar verilmesini bozma sebebi olarak kabul etmektedir¹⁹.

Mahkeme, yetkisini kullanarak elde ettiği bilgi ve belgeleri davanın taraflarına tebliğ etmeli²⁰ veya en azından inceleyebilmelerine olanak tanımalıdır²¹. İYUK'ta, mahkemelerin re'sen harekete geçerek eriştiği bilgi veya belgelerin taraflara tebliğ edileceğine dair açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak yargı mercilerinin, edindiği bilgi ve belgeleri

¹³ Danıştay 6. Daire, E 2021/7801 sayılı ara kararı Aktaran; Boz/Çakıcı/Ardıç/Yekebaş, s. 251.

¹⁴ “...davalı idarenin savunma dilekçesinde ara kararıyla istenilen somut tespitlere ilişkin bilgi ve belgelerin bölgenin jandarmanın sorumluluk ve denetiminde bulunması nedeniyle jandarma komutanlığında bulunduğu, belediyeleri bünyesinde olmadığı, bu nedenle ilgili jandarma komutanlığından temin edilmesini talep ettikleri görülmüş olup, 2577 sayılı Kanun'un 20/1.maddesinde öngörülen resen araştırma ilkesi çerçevesinde gerekli bilgi ve belgeler ilgili yerlerden temin edilip incelenerek bir değerlendirme yapıldıktan sonra bir karar verilmesi gerekirken, söz konusu tespitlere ilişkin bilgi ve belgelerin davalı belediyece ibraz edilmediği gerekçesiyle dava konusu encümen kararının iptaline karar verilmesi ve kararın istinaf dairesince aynı gerekçeyle onanması hukuka uygun görülmemiştir”. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2020/1696, K. 2021/1027, T. 24.05.2021, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 11 Şubat 2024.

¹⁵ Çağlayan, s. 287.

¹⁶ Osman Sarıaslan, “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re'sen Araştırma İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 12(6), 2018, s. 654.

¹⁷ Çağlayan, s. 288.

¹⁸ Çağlayan, s. 288.

¹⁹ Ara karara cevap süresinin dolması beklenmeden esas hakkında karar verilmesinin hukuka aykırı olduğu yönünde; İstanbul BİM 4. Vergi Dava Dairesi, E. 2019/2612, K. 2019/2751, T. 12.11.2019, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 14 Temmuz 2024.

²⁰ Sunay, s. 24; Çağlayan, s. 238.

²¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 46.

tarafların bilgisine sunması ve beyanda bulunmaları için yeterli zaman vermesi adil yargılanmanın temel gereklerinden biridir²². Bu noktada belirtmek gerekir ki, re'sen elde edilen belgenin taraflara tebliğ edilmesi için davacının ilgili belgeyi mahkemeden talep edip etmemiş olması da önemli değildir²³.

Mahkemenin re'sen araştırma yetkisini kullanarak elde ettiği her bilgi ve belgenin hükme esas alınması mümkün değildir. Danıştaya göre “...verilen bilginin hükme esas alınabilmesi için bilgisine başvurulanın o konuda görevli ve yetkili kılınması veya bilgi istenen konunun olağan faaliyetleri kapsamına girmesi, verilen bilgi ve yanıtta sorumluluğunun bulunması gerektiği gibi verilen bilginin dayanaklarının gösterilmesi gerekir”²⁴. Ayrıca mahkeme, söz konusu yetkisini kullanırken taraflardan birinin inceleme olanağına sahip olmadığı/olamayacağı bir belgeyi dikkate alarak karar vermeyeceğini de gözetmelidir²⁵.

Re'sen araştırma ilkesinin önemli bir yönünü kapsayan bilgi ve belge talep etme yetkisi, mahkemeye yetki vermenin yanı sıra usuli bir yükümlülük de getirmektedir²⁶. Bu halde gerekli hallerde yetkinin kullanılmaması, yeterli araştırmanın yapılmaması anlamına geleceğinden mahkeme kararını usul bakımından hukuka aykırı kılacaktır²⁷.

II. TARAFLAR VE İLGİLİ DİĞER YERLERİN MAHKEMENİN BİLGİ VE BELGE TALEBİNE UYMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

İdari yargı mercin bilgi ve belge talep ettiği hallerde, taraflar ve davaya taraf olmasa da davaya ilişkin bilgi ve belgelere sahip olan diğer yerler, bu talebe uymakla yükümlüdür²⁸. Nitekim İYUK'un 20. maddesinde “*bu husustaki kararların ilgililerce süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir*” düzenlemesi ile söz konusu yükümlülük hüküm altına alınmıştır. Özellikle talebin muhatabının idare olduğu hallerde, idarenin şeffaflığı ilkesi gereği,

²² Serkan Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, Yetkin Yayınları, 2023, s. 296-298.

²³ Akbal v. Türkiye, No: 43190/05, ECHR, 10.01.2018 § 36.

²⁴ Danıştay 3. Daire, E. 2000/2255, K. 2003/903, T. 20.02.2003, legalbank.net, Erişim Tarihi 30 Mayıs 2024.

²⁵ Sunay, s. 14-15.

²⁶ Danıştay İDDK, E. 1993/654, K. 1993/279, T. 24.12.1993, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 14 Mart 2024.

²⁷ Sunay, s.14; Yasin, s. 13; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 47. Ayrıca bu yönde kararlar için bkz. Danıştay 12. Daire, E. 2007/5480, K. 2010/414, T. 02.02.2010; Danıştay 6. Daire, E. 2017/785, K. 2018/3807, T. 24.04.2018, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 14 Mart 2024.

²⁸ Atay, s. 65.

idare, yargılama süresince mahkemeye iş birliği içinde olmalı ve istenilen bilgi ve belgeleri tam ve eksiksiz bir biçimde sunmalıdır²⁹.

Maddenin 2. fıkrasına göre “*Taraflardan biri ara kararının icaplarını yerine getirmediği takdirde, bu durumun verilecek karar üzerindeki etkisi mahkemece önceden takdir edilir ve ara kararında bu husus ayrıca belirtilir*”. Taraflar, istenen bilgi ve belgeleri sunmadığında mahkemenin bu fiilin karara etkisini belirtmemesi usule aykırılık teşkil eder³⁰.

Uygulamada mahkemeler ara kararlarında istenen bilgi ve belgelerin gönderilmemesi halinde “*dosyadaki bilgi ve belgelere göre karar verileceği*”ni belirtmektedir³¹. Bunun nedeni yargı mercin kendisini önceden vereceği kararla bağlamak istememesi ve oyunu belli etmekten kaçınmasıdır³². Talebin muhatabının idare olduğu ve idarenin bilgi ve belgeyi vermemekte ısrar ettiği hallerde mahkemeler ayrıca “*kararın gereğini yerine getirmeyen ilgililer hakkında suç duyurusunda bulunacağı*”ni da ara kararlarına eklemektedirler³³. Bununla birlikte idari yargı mercin gerekli bilgi ve belgelerin gönderilmesini

²⁹ Kamile Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler*, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 209.

³⁰ “*Dosyanın incelenmesinden; davalı idarenin savunma dilekçesi ekinde soruşturma raporunun gönderilmeyip, sadece davacının ifade tutanağı ile soruşturmacı görevlendirme yazısının gönderildiği, bunun üzerine idare mahkemesince 20.12.2013 günlü ara kararı ile tüm bilgi ve belgelerin yer aldığı soruşturma raporunun tamamının davalı idareden istenildiği, ancak ara kararı gereğinin yerine getirilmemesi halinde bu durumun verilecek karar üzerindeki etkisinin ne olacağı konusunda davalı idareye herhangi bir bildirimde bulunulmadığı, davalı idarece ara kararına verilen yanıtta ise savunma dilekçesi ve eki belgelerin daha önce idare mahkemesine sunulduğu belirtilerek soruşturma raporunun gönderilmemesi üzerine, idare mahkemesince özetle dosyadaki mevcut belgelere göre yargılama yapılarak, usulüne uygun olarak soruşturma yapılmaksızın ve soruşturma raporu düzenlenmeksizin disiplin işlemi tesis edilmesinin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle verilen iptal kararının davalı idarece temyiz edilmesi üzerine, temyiz dilekçesi ekinde söz konusu disiplin cezasının dayanağı soruşturma raporu ve belgelerin gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda; İdare Mahkemesince ikinci kez ara kararı verilerek ve uygulanacak yaptırım da belirtilerek davalı idareden soruşturma raporu ve eklerinin getirtilerek incelenmesi sonucunda maddi olayın değerlendirilmesinin yapılması gerekirken, soruşturma raporu ve ekleri incelenmeksizin, bu hususlara yönelik olarak araştırma yapılmadan, dosya içerisinde bulunan bilgi ve belgelerle yetinilerek eksik inceleme sonucunda verilen kararda hukuki isabet görülmemektedir.*” Danıştay 5. Daire, E. 2016/9948, K. 2016/4760, T. 21.10.2016, legalbank.net, Erişim Tarihi 07 Mayıs 2024.

³¹ Çınar Can Evren, “İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 2018, s. 716; Şevki Davut, “Devlet Sırrı Kavramı ve İdari Yargı Denetimine Etkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 62(6), 2011, s. 68.

³² Evren, s. 716; Boz/Çakıcı/Ardıç/Yekebaş, s. 253.

³³ Boz/Çakıcı/Ardıç/Yekebaş, s. 253; Davut, s. 68. Örneğin; Erzurum BİM 1. Vergi Dava Dairesi, E. 2020/1548, K. 2020/1111, T.18.11.2020; Danıştay 12. Daire, E. 2019/1189, YD K..., T. 08.07.2020, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 14 Temmuz 2024.

sağlayacak etkili bir yetkisi bulunmamaktadır³⁴.

Taraflarca bilgi ve belgenin verilmemesinin esas etkisi, davanın aleyhe sonuçlanma riskinin üstlenilmesidir³⁵. Davada taraf konumunda bulunan idarenin bilgi ve belgeyi vermemesi halinde idari yargı merci, genellikle, sebep unsurunun ortaya konulamamasına dayanarak idari işlemin iptaline karar vermektedir³⁶. Örneğin naklen atama işlemine karşı açılan bir davada, ilk derece mahkemesinin işleme dayanak teşkil eden bilgi ve belgelerin gönderilmesine ilişkin ara kararının tebliği üzerine idare, herhangi bir bilgi ve belge göndermemiştir. Danıştay bu durumun “*nakil için öne sürülen nedenlerin hukuken geçerli dayanaklarının olmadığını, takdir yetkisinin sebep unsuru yönünden hukuka aykırı kullanıldığını açık bir biçimde ortaya koyduğunu*” belirterek işlemin iptaline karar vermiştir³⁷.

Danıştay kararına konu olan bir başka olayda, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İstanbul Tersanesinde işçi alımı sınavında başarılı olan davacı, işe başlatılmasının idarece uygun görülmemesi ve işe giriş işlemlerinin geri alınması işlemine karşı dava açmıştır. İlk derece mahkemesi güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlandığı ve işlemin buna dayanarak gerçekleştirildiğinden bahisle davayı reddetmiştir. Temyiz aşamasında Danıştay, ilk derece mahkemesi tarafından verilen ara kararlara istinaden, idare tarafından konuya ilişkin bilgi ve belgelerin dosyaya tutanakla sunulduğu fakat inceleme sonrasında tekrar tutanakla beraber iade alındığını belirtmiştir. Bu nedenle davalı idarenin işlemin gerekçesini dosyaya sunabileceği somut bilgi ve belgelere dayandıramadığının açık olduğu gerekçesiyle işlemi, sebep unsuru bakımından hukuka aykırı bulmuştur³⁸. Söz konusu Danıştay kararında, isabetli bir şekilde bilgi ve belgenin mahkemeye tutanakla incelettirilip sonradan geri alınması, idarenin istenen bilgi ve belgeleri hiç vermemesi kapsamında değerlendirilmiştir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, istenen bilgi ve belgenin verilmemesi, davanın her zaman bilgi ve belgeyi vermeyen taraf aleyhine sonuçlanması

---

³⁴ Sunay, s. 63.

³⁵ Sunay, s. 64.

³⁶ Asker. s. 305.

³⁷ Danıştay 5. Daire, E. 1994/7820, K. 1996/1370, T. 02.04.1996. Benzer yönde; Danıştay 4. Daire, E. 1996/786, K. 1997/471, T. 18.02.1997; Danıştay 4. Daire, E. 2012/2105, K. 2012/6917, T. 20.11.2012, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 01 Temmuz 2024.

³⁸ Danıştay İDDK, E. 2017/1635, K. 2019/4014, T. 02.10.2019, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 30 Mayıs 2024.

sonucunu doğurmamaktadır. Diğer bir ifade ile istenen bilgi ve belgelerin verilmemesi, işlemin iptaline veya davanın reddine neden olabileceği gibi karar verilmesi için başkaca incelemeler yapılmasını da gerektirebilir³⁹. Nitekim yargı içtihatlarında da idarenin bilgi ve belgeyi vermemesi üzerine mahkemenin doğrudan iptal kararı vermesi eksik inceleme olarak kabul edilmekte ve mahkemenin re'sen araştırma yükümlülüğünü yerine getirmediği şeklinde yorumlanmaktadır. Örneğin Danıştay, eski tarihli bir kararında belediyenin istenen bilgi ve belgeleri vermemesi üzerine, sırf bu nedenle davanın davacı lehine sonuçlandırılmasını, mahkemenin re'sen araştırma kapsamındaki yetkilerini hukuka aykırı kullanılması olarak değerlendirmiştir⁴⁰. Nitekim salt idarenin bilgi ve belge vermemesi nedeniyle yargılamanın aleyhine sonuçlandırılması, iptal davasının amacı olan idari işlemin hukuka uygunluğunun denetimi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ile bağdaşmayacaktır⁴¹.

Belirtildiği üzere istenen bilgi ve belgenin verilmemesinin görülmekte olan davaya esas etkisi, davanın ilgili aleyhine sonuçlanma ihtimalini artırmasından ibarettir. Görülmekte olan davaya etkisi dışında ise idarenin bilgi ve belgeyi vermemesi hukuki ve cezai sorumluluklara da sebep olabilir. Belgenin gönderilmemesi nedeniyle zarara uğrayan taraf İYUK'un 28. maddesinin 4. fıkrası uyarınca mahkeme kararının süresi içinde yerine getirilmemesine dayanarak ilgili idare aleyhine tam yargı davası açabilir⁴². Ayrıca mahkeme tarafından istenen bilgi ve belgenin verilmemesi Türk Ceza Kanunu (TCK) anlamında görevi kötüye kullanma suçuna vücut verebilir⁴³. Davanın tarafı dışındaki idarelerin bilgi ve belgeleri vermemesi halinde de aynı yaptırımlar gündeme gelebilecektir⁴⁴.

III. BİLGİ VE BELGELERİN GİZLENMESİNİN ADİL YARGILANMA HAKKI İLE İLİŞKİSİ

İdari yargıda bilgi ve belgelerin gizlenmesi meselesi iki farklı şekilde

³⁹ Evren, s. 714.

⁴⁰ Danıştay 6. Daire, E.1987/857, K. 1988/231, aktaran; Ahmet Ziya Çalışkan, "İptal Davalarında İspat Yükü", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 2023, s. 179. Benzer yönde; Danıştay 10. Daire, E. 2021/3883, K. 2022/2110, T. 14.04.2022, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 05 Temmuz 2024.

⁴¹ Asker, s. 306.

⁴² Evren, s. 716.

⁴³ Yaşar Güçlü, *Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması*, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 179; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 424.

⁴⁴ Evren, s. 716.

ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, idarelerin bilgi ve belgeyi gizlilik gerekçesiyle dava dosyasına sunmaması söz konusu olabilmektedir. Bu hallerde idarenin iradesine dayanan gizlilik kararı nedeniyle bilgi ve belgenin yargılamada kullanılamaması gündeme gelir. Bilgi ve belgelerin gizlenmesinin bir diğer görünümü ise dava dosyasına sunulan belgelerin yargılamanın diğer tarafından gizlenmesidir. Bu durum, dosyaya sunulan bilgi ve belgenin yargı merci tarafından davacıya tebliğ edilmemesi veya incelettirilmemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu halde ise gizliliğin yargı mercin iradesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bilgi ve belgelerin gizlenmesinin her iki görünümü de taraflardan her birinin davayla ilgili bilgi ve belgelere erişebilmesini güvence altına alan⁴⁵ adil yargılanma hakkıyla yakından ilişkilidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6., Anayasa'nın 36. maddesi ile güvence altına alınmış olan adil yargılanma hakkı, yargılama sırasında sahip olunan hak ve yükümlülükler bakımından taraflar arasında tam bir eşitliğin sağlanmasını ve bu eşitliğin yargılama boyunca korunmasını gerektirmektedir⁴⁶. Söz konusu gereklilik, adil yargılanma hakkının zımni ilkeleri olan silahların eşitliği ve çelişmeli yargılamanın sağlanması ile gerçekleşir⁴⁷.

Silahların eşitliği ilkesi, “*davanın bir tarafını, diğer taraf karşısında belirli bir dezavantaj içine sokmayacak şartlar altında, her bir tarafın deliller de dahil olmak üzere, davasını ortaya koymak için makul ve kabul edilebilir olanaklara sahip olması zorunluluğu*”⁴⁸ nu ifade etmektedir. İlke ile tarafların davaya ilişkin gerekli bilgi ve belgelere eşit fırsatlar dahilinde ulaşabilmesi güvence altına alınmaktadır.⁴⁹

İdari yargılama bakımından; iptal davasının konusunu oluşturan idari işlemler, idarenin kamu gücü ayrıcalıklarına dayanarak tek taraflı tesis ettiği işlemlerdir. İşlemin tesisine menfaati etkilenen kişiler katılmadığı gibi genellikle işlem, kişinin iradesi hilafına gerçekleşir⁵⁰. Kişiler, haklarında

⁴⁵ Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı (Anayasa Mahkemesine Bireysel başvuru El Kitapları Serisi-4)*, Avrupa Konseyi, 2018, s. 123.

⁴⁶ Müslüm Akıncı, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı*, Turhan Kitabevi, 2008, s. 242.

⁴⁷ İnceoğlu, s. 109.

⁴⁸ İnceoğlu, s. 115.

⁴⁹ “*Silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarının yargılama süreci boyunca aynı imkanlara sahip olması; aynı koşullarda iddia ve savunmalarını dile getirmesini güvence altına almaktadır*” Danıştay İDDK, E. 2017/1635, K. 2019/4014, T. 02.10.2019; Danıştay 16. Daire, E. 2015/10952, K. 2015/1795, T.16.04.2015, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 04 Mayıs 2024.

⁵⁰ Yılmaz, s. 32.

tesis edilen idari işlemlerin sebebini dahi çoğu zaman bilmemektedir. Bu yönüyle idari işlemin tesisi sürecinde idare üstün konumdadır. İşlemin tesisinde idarenin üstün konumu yargılamaya da yansımaktadır. Öyle ki, iptal davalarında davacının işlemin hukuka aykırılığını ispat etmesine yarayacak olan belgeler, idarenin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelerdir. Davacının bu malzemelere ulaşma imkanı ise kısıtlıdır⁵¹. İdare hukukunun bu özelliği gözetildiğinde, diğer yargılama usullerinden farklı olarak idarenin bilgi ve belgeyi mahkemeye sunmaması doğrudan delilere ulaşmada bir eşitsizlik yaratabilmektedir. Bu bakımdan idari yargı mercin davaya dahil edebileceği bilgi ve belgelere getirilen sınırlamalar, idareye belge sunmaktan kaçınma yetkisi veren düzenlemeler, özellikle silahların eşitliği ilkesi bağlamında adil yargılanma hakkına müdahale niteliğindedir.

Çelişmeli yargılama ilkesi ise silahların eşitliği ilkesinin bir tamamlayıcısı olarak⁵² tarafların dava dosyasına sunulan her türlü bilgi ve belgeye erişme ve bunlar hakkında yorum yapabilme imkanını ifade eder⁵³. İlke gereği idari yargı merci, davalı tarafından sunulan veya re'sen araştırma sonucunda bizzat elde ettiği tüm bilgi ve belgeleri davacıya bildirmek ve davacının bunlara ilişkin görüş sunmasını sağlamakla yükümlüdür⁵⁴. Aksi bir durum çelişmeli yargılama ilkesini ihlali olacak ve taraflar arasındaki dengeyi bozarak silahların eşitliği ilkesini de zedeleyecektir⁵⁵. Bu bakımdan dosyaya sunulan bilgi ve belgelerin davacıdan gizlenmesi de çelişmeli yargılama ilkesi temelinde adil yargılanma hakkına müdahale niteliğindedir.

Görüldüğü üzere idari yargılama usulünde gizli bilgi ve belgeler, en temelde adil yargılanma hakkının sınırlanması meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim hem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) hem de Anayasa Mahkemesi (AYM) yargılamada gizli bilgi ve belgeleri adil yargılanma hakkı bağlamında değerlendirmektedir. Gizli bilgi ve belgeler aracılığıyla gerçekleşen sınırlamaların hukukiliği konusunda AİHM ve AYM

⁵¹ Sunay, s. 30; Yılmaz, s. 33.

⁵² Asker, s.76; Akif Yıldırım ve Ayhan Kılıç “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Silahların Eşitliği İlkesi”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 9(2), 2021, s. 349.

⁵³ Mehmet Kopuz “Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak Çelişmeli Yargılanma Hakkı”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(19), 2022, s. 21.

⁵⁴ Akıncı, s. 242.

⁵⁵ Yılmaz, s. 25; Osman Sarıaslan “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re'sen Araştırma İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (12), 2018, s. 664.

içtihatlarıyla ortaya konulan ölçütler yol göstermektedir.

IV. BİLGİ VE BELGELERİN GİZLENMESİNE AİHM VE AYM'NİN YAKLAŞIMI

A. Bilgi ve Belgelerin Dosyaya Hiç Sunulmaması Bakımından

AİHM'e göre adil yargılanma hakkı, ulusal mahkemeler önündeki davalara ilişkin belirli delil kuralları getirmemektedir⁵⁶. Esasında delil kuralları devletin iç hukukuna ilişkindir. Bu bakımdan AİHM, üstün menfaatler nedeniyle bazı bilgi ve belgelerin yargılama sürecine dahil edilmemesini, diğer bir ifade ile gizlenmesini, mutlak olarak yasaklamamaktadır⁵⁷.

AİHM, bilgi ve belgelerin yargılamadan gizli tutulması şeklindeki müdahalenin hukukiliğini tespit ederken gizliliğin geçerli bir nedeni olup olmadığını ve müdahalenin ölçülülüğünü irdelemektedir. Mahkemeye göre ulusal güvenlik, kamu menfaatinin korunması⁵⁸ veya kişilerin temel haklarının korunması⁵⁹ bilgi ve belgelerin yargılamadan gizli tutulmasında geçerli bir neden olarak kabul edilmektedir.

Geçerli sebeplere dayanılarak getirilen sınırlamaların adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi noktasında ölçülülük değerlendirmesi esas teşkil etmektedir. Ölçülülük ilkesi gereği, bilgi ve belgenin yargılamaya sunulmayarak gizli tutulmasındaki menfaatin daha üstün olduğunun ortaya konulması gerekmektedir⁶⁰. Bununla birlikte AİHM'in de belirttiği gibi belgenin hiçbir zaman açıklanmadığı davalarda, Mahkeme'nin belgenin gizli tutulmasındaki kamu menfaati ile kişinin menfaatini tartması mümkün olmayacaktır⁶¹. Bu nedenle bu tür davalarda AİHM, bilgi ve belgenin ulusal mahkemeye sunulmaması karşısında diğer tarafın menfaatini dengeleyici bir tedbirin alınmış olup olmadığını incelemektedir⁶². Bu tedbirlerin başında ise delillerin gizlenmesine karşı itiraz hakkının tanınmış olması gelmektedir⁶³.

---

⁵⁶ Inceoğlu, s. 165.

⁵⁷ Asker, s. 304. Bu yönde Fitt v. the United Kingdom [GC], No: 29777/96, ECHR, 2000-II §45.

⁵⁸ McGinley and Egan v. the United Kingdom, No: 21825/93, ECHR, 10/1997/794/995-996 §86; Fitt v. the United Kingdom [GC], No: 29777/96, ECHR, 2000-II§45.

⁵⁹ Fitt v. the United Kingdom [GC], No: 29777/96, ECHR, 2000-II§45.

⁶⁰ Asker, s. 304.

⁶¹ Fitt v. the United Kingdom [GC], No: 29777/96, ECHR, 2000-II§46.

⁶² Fitt v. the United Kingdom [GC], No: 29777/96, ECHR, 2000-II§45; Asker, s. 304.

⁶³ M v. the Netherlands, No: 2156/10, ECHR, 25/10/2017 §61.

AİHM önüne gelen başvurularda bilgi ve belgenin yargılama sürecinden gizlenmesinin kanuni bir dayanağı olup olmadığını değerlendirmemektedir⁶⁴. Bununla birlikte bilgi ve belgelerin yargılama sürecinden gizlenmesi yönünde idareye verilen yetkinin kanuni bir düzenleme gerektirdiği açıktır. Öğretide, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Resmi Belgelere Erişme Konusunda Üye Devletlere Tavsiye Kararı'nın⁶⁵ bu konuda referans alınabileceği belirtilmektedir⁶⁶. Karar, doğrudan bilgi ve belgelerin yargı mercine sunulmasına ilişkin bir düzenleme içermemekte olup kişilerin kamu otoritelerinin sahip olduğu resmi belgelere ulaşma hakkını güvence altına almaktadır. Kararda bazı hallerde üye devletlerin resmi belgelere erişimi kısıtlayabileceği belirtilmektedir⁶⁷. Bu kısıtlamanın kanunda açıkça düzenlenmesi, demokratik toplumda gerekli olması ve hizmet ettiği amaçla orantılı olması gerekir. Söz konusu ilkeler, bilgi ve belgelerin yargılama sürecinden gizlenmesine de uygulanabilir niteliktedir.

AYM, bilgi ve belgelerin gizlilik gerekçesiyle yargılama sürecine dahil edilmemesi konusunda AİHM ile benzer bir yaklaşım içindedir. AYM, haklı nedenlerle bazı bilgi ve belgelerin yargı mercilerine sunulmamasını Anayasa'ya aykırı bulmamaktadır. Mahkeme sınır dışı işlemine ilişkin bir kararında;

“Millî güvenliğin korunması için yürütülen istihbarat faaliyetlerinde elde edilen bilgi ve belgelerin gizliliğinin korunmasının önemi tartışmasıdır.

⁶⁴ “AİHM’in silahların eşitliği ilkesinin sınırlandırılmasına ilişkin olarak uyguladığı testin Sözleşme’nin diğer maddeleriyle ilgili olarak geliştirdiği ve genel itibarıyla (1) kanunilik, (2) meşru amaç, (3) demokratik toplumda gereklilik/ölçülülük olarak ifade edilebilecek üçlü testten farklılaştığı anlaşılmaktadır. AİHM bu bağlamda silahların eşitliği ilkesiyle ilgili başvurularda kanunilik testini uygulamadığı gibi bilinen anlamıyla bir meşru amaç testi de tatbik etmemektedir”. Yıldırım/Kılınç, s. 351.

⁶⁵ Cemil Kaya, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Resmi Belgelere Erişme Konusunda Üye Devletlere Tavsiye Kararı REC (2002) 2”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 18(58), 2005.

⁶⁶ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 215.

⁶⁷ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Resmi Belgelere Erişme Konusunda Üye Devletlere Tavsiye Kararı’na göre “i. Millî güvenlik, savunma ve uluslararası ilişkiler ii. Kamu güvenliği, iii. Suç oluşturan eylemlerin önlenmesi, araştırılması ve kovuşturulması, iv. Kişinin özel yaşamı ve diğer meşru özel çıkarlar, v. Özel ya da kamusal olsun ticari ve diğer ekonomik çıkarlar, vi. Mahkeme işlemleriyle ilgili olarak tarafların eşitliği, vii. Doğa, viii. Kamu otoritelerince yapılan teftiş, kontrol ve denetim, ix. Devletin ekonomik, parasal ve döviz kuru politikaları, x. Bir konunun kurum içi hazırlığı esnasında kamu otoritelerinin kendi içinde veya diğer otoritelerle yaptığı müzakerelerin gizliliği.

² Açıklanmasında üstün bir kamu yararı olmadıkça, 1. paragrafta zikredilen herhangi bir çıkara zarar verecekse veya zarar verme ihtimali doğuracaksa resmi belgelerin içerdiği bilgilere erişim reddedilebilir.”

Bu nedenle bir yabancıнын özellikle terörist faaliyetlerle ilgili olarak ve millî güvenliğin korunması amacıyla sınır dışı edilmesinde veya ülkeye girişinin yasaklanmasında kamu makamlarından kişiyle ilgili ceza yargılaması yürütülmesi veya mahkûmiyet kararı bulunması yahut elde edilen gizli nitelikte tüm bilgi ve belgeleri yargı mercilerine sunmaları gibi yüksek bir ispat standardı yükümlülüğünün beklenemeyeceği”⁶⁸ ifadelerine yer vermiştir.

Bu halde, özellikle ulusal güvenlik gibi gerekçelerle bazı bilgi ve belgelerin mahkemeye sunulmaması tek başına adil yargılanma hakkını ihlal etmemektedir⁶⁹. Bu noktada kamu yararı, kişinin adil yargılanma hakkının korunmasındaki menfaate üstün tutulmaktadır⁷⁰. Kişinin adil yargılanma hakkı aleyhine yaratılan durumun dengeleyici tedbirlerle telafi edilmesi önem arz eder. Özellikle idari yargılama usulü bakımından, idarenin elindeki bilgi ve belgeleri mahkemeye hiç sunmamasının hem davacının iddialarını ispatlamasını hem de idari işlemin hukuka uygunluk denetimini engelleyebileceği gözetilmelidir⁷¹.

B. Mahkemeye Sunulan Bilgi ve Belgelerin Gizlenmesi Bakımdan

İdari yargılama usulünde gizli bilgi ve belgelere ilişkin AİHM ve AYM başvurularının büyük bir çoğunluğunu, dosyaya sunulan bilgi ve belgelerin davanın diğer tarafından gizlenmesi oluşturmaktadır. Belirttiğimiz üzere adil yargılanma hakkı, yargılamaya sunulan kanıt ve belgeler hakkında bilgi sahibi olma ve bu unsurlara ilişkin etkili bir şekilde yorumda/itirazda bulunma imkanının taraflara sağlanmasını gerektirir⁷². Kural olarak bu hak dosyaya konulan bütün bilgi ve belgeleri kapsamaktadır⁷³.

AİHM, dosyadaki belgelerin tarafların bilgisine sunulma gerekliliğini geniş yorumlamaktadır. Mahkemeye göre, kararı etkilemek amacıyla sunulan bilgi ve belgelerin içeriğinin dava için önemli olup olmadığı takdir edecek

⁶⁸ AYM, A.A.A., B. No: 2018/36516, 15/3/2022, § 56. Aynı yönde; AYM, J.R.H., B. No: 2021/4791, 6/3/2024, § 34; AYM, N.O., B. No: 2018/36798, 17/11/2021, § 45; AYM, K.A., B. No: 2017/38596, 19/10/2021, § 47; AYM, A.G., B. No: 2018/6143, 16/12/2020, § 53; AYM, Amanda Jolyn Krause ve diğerleri [GK], B. No: 2019/40761, 15/2/2024, § 42.

⁶⁹ Asker, s. 306.

⁷⁰ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 210.

⁷¹ Asker, s. 304.

⁷² Dırma v. Türkiye, No: 20797/07, ECHR, 13/11/2018, § 22-24.

⁷³ Nurcan Yılmaz Özel, *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri*, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 297.

olan davanın karşı tarafıdır⁷⁴. Bu nedenle belgenin dava açısından önemli olup olmadığına, hükme esas alınıp alınmadığına bakılmaksızın diğer tarafa tebliğ edilmesi ve yorum yapma imkanı tanınması esas kuraldır⁷⁵.

Bununla birlikte Mahkeme, deliller hakkında bilgi sahibi olma hakkının mutlak olmadığını belirtmekte⁷⁶ haklı nedenlerle dosyadaki bazı bilgi ve belgelerin taraflardan gizli tutulabilmesini kabul etmektedir. Söz konusu haklı neden, ulusal güvenlik gibi kamu yararının korunmasına ilişkin olabileceği gibi kişilerin temel haklarının korunması da olabilir⁷⁷. Mahkeme *Moiseyev v. Rusya* başvurusunda, ulusal güvenliğe ilişkin devlet sırrının konu olduğu davalarda bazı usuli kısıtlamaların getirilebileceğini belirtmiştir⁷⁸. Ancak haklı nedenle getirilen bu sınırlamaların adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi için *zorunlu olması*⁷⁹ ve *yargılama usulünde telafi edici, dengeleyici tedbirlerin bulunması* aranmaktadır⁸⁰.

İdari yargı mercin dosyaya sunulan belgeleri gizlilik gerekçesiyle davacıya vermediği/inceletmediği yargılamalar, AİHM'in Türkiye aleyhine verdiği kararlarına da konu olmuştur. Örneğin *Aksoy Eroğlu v. Türkiye* kararına konu olayda, disiplin soruşturması sonunda görevden alınan kişinin açtığı iptal davasında Milli Savunma Bakanlığı soruşturma dosyasını mahkemeye gizlilik kaydı ile iletmış ve dosya davacıya verilmemiştir⁸¹. AİHM öncelikle, idari soruşturma dosyasının davacıya verilmemesini haklı gösterecek herhangi bir neden olmadığını tespit etmiştir. Ayrıca yargılama usulünde dosyanın gizli tutulmasına karşılık davacının menfaatini korumaya yönelik dengeleyici bir tedbir bulunmadığına da dikkat çekmiştir⁸².

AİHM, benzer bir başvuru olan *Regner v. Çekya* kararında ise yerel

⁷⁴ İnceoğlu, s. 141.

⁷⁵ Asker, s. 313.

⁷⁶ Güner Çorum v. Türkiye, No: 59739/00, ECHR, 31.10.2006; Benzer yönde *Miran/Türkiye*, No: 43980/04, ECHR, 21/4/2009.

⁷⁷ Güner Çorum v. Türkiye, No: 59739/00, ECHR, 31.10.2006.

⁷⁸ Kopuz, s. 226.

⁷⁹ *Ternovskis v. Latvia*, No: 33637/02, ECHR, 29.07.2014, §67.

⁸⁰ Güner Çorum v. Türkiye, No: 59739/00, ECHR, 31.10.2006.

⁸¹ Kararın verildiği tarihte Milli Savunma Bakanlığının bilgi ve belgeyi mahkemeye vermeme kararının dayanağı mülga 1602 sayılı AYİM Kanunu'nun 52. maddesidir. Maddenin ilgili fıkrasına göre "*Ancak, istenen bilgi ve belgeler Türkiye Cumhuriyetinin güvenliğine ve yüksek menfaatlerine veya Türkiye Cumhuriyetinin güvenliği ve yüksek menfaatleri ile birlikte yabancı devletlere de ilişkin ise, Başbakan, Genelkurmay Başkanı veya ilgili Bakan gerekçesini bildirmek suretiyle, söz konusu bilgi ve belgeleri vermeyebilir*".

⁸² *Aksoy (Eroğlu) v. Türkiye*, No: 59741/00, ECHR, 31.10.2006.

mahkemenin gizli bilgi ve belgeleri idareden temin ederek incelemesini ancak davacının erişimine izin vermemesini adil yargılanma hakkına aykırı bulmamıştır. AİHM müdahalenin hukuka uygunluğunu, iç hukukta davacının dezavantajlı durumunu telafi edecek tedbirlerin bulunmasına dayandırmıştır. Çekya'nın iç hukukuna göre, gizli bilgi ve belgelere ulusal mahkemelerin tam erişimi bulunmakta ve mahkeme idarenin belgeyi gizli tutmakta haklı bir gerekçesi olup olmadığını inceleyebilmektedir. Ulusal mahkemeler, belgenin gizli tutulmasının haklı bir gerekçesinin bulunmadığına kanaat getirirse belgenin açıklanmasını emredebilmektedir. AİHM, ulusal mahkemenin gizli bilgi ve belgeler üzerindeki denetim yetkisini dengeleyici tedbir olarak nitelendirmiştir⁸³.

AİHM, yargılama sırasında diğer tarafa tebliğ edilmeyerek gizli tutulan bilgi ve belgelerin adil yargılanma hakkını ihlal edip etmediğini, yargılamanın bütününe esas olarak tespit etmektedir⁸⁴. İlk derece aşamasında gizlenen bilgi ve belgeye kanun yolu aşamasında ulaşılması ve bu bilgi ve belgelere etkin bir biçimde karşı çıkma imkanının tanınmış olması halinde adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği sonucuna ulaşmaktadır⁸⁵. Bu noktada gizli bilgi ve belgenin içeriğine ilk derece mahkemesinin kararında yer verilip verilmediği önem arz etmektedir⁸⁶. Nitekim gizli bilgi veya belgenin içeriğine mahkeme hükmünde yer verilmesi halinde taraf, belgeden haberdar olabilecek ve kanun yolu aşamasında karşı çıkabilecektir. Bu hallerde kanun yolu başvurusu dengeleyici bir tedbir olarak kabul edilmektedir⁸⁷. Ancak Akbal v. Türkiye kararına konu olayda olduğu gibi tarafın erişemediği belgenin sadece ismen kararda geçirilmesi halinde kanun yolu başvurusu dengeleyici bir tedbir olarak kabul edilmemektedir. Çünkü bu halde tarafın içeriğini bilmediği belgeye kanun yolunda etkili bir biçimde karşı çıkması mümkün olmamaktadır. Özellikle, kanun yoluna başvurusu süresi de dikkate alındığında, tarafın bu süre içinde ilk derece mahkemesinin kararında geçen bilgi ve belgeyi inceleyerek savunma sunması imkansız ya da ağır bir külfet ise kanun yolu

---

⁸³ Regner v. Çekya, No: 35289/11, ECHR, 19.09.2017; Sibel Inceoğlu, Nilay Arat ve Erkan Duymaz, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Emsal Kararlar*, Avrupa Konseyi, Tam Pozitif Matbaacılık, 2022, s. 474-476. <https://rm.coe.int/final-web-idari-yarg-da-adil-yarg-ılanma-hakk-emsal-kararlar-11-10-2022/1680a87458> Erişim Tarihi 10 Haziran 2024.

⁸⁴ Inceoğlu, s. 165.

⁸⁵ Inceoğlu, s. 124.

⁸⁶ Yıldırım/Kılınç, s. 396.

⁸⁷ Asker, s. 311.

başvurusunun varlığı dengeleyici bir tedbir olarak kabul edilemez⁸⁸.

İdari yargılama usulünde, mahkemeye sunulan bilgi ve belgelerin davanın diğer tarafından gizlenmesi meselesi, bireysel başvuru yoluyla AYM önüne de sıklıkla taşınmaktadır. Özellikle güvenlik soruşturması sonucunda elde edilen istihbari bilgilere dayanılarak atamanın yapılmaması, görevden çıkarma gibi idari işlemlere karşı açılan iptal davalarında bilgi ve belgelerin gizlilik gerekçesiyle davacıya tebliğ edilmemesi ile karşılaşılmaktadır.

AYM, bilgi ve belgelere erişme ve yorum yapma hakkını AİHM'e nazaran daha dar ele almaktadır. Öncelikle Mahkeme, hakkın ihlal edilip edilmediğini incelerken AİHM'den farklı olarak, hükmün idare tarafından dosyaya sunulan ancak diğer tarafa tebliğ edilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak kurulup kurulmadığını irdellemektedir⁸⁹. Örneğin AYM, dava dosyasına konulan tutanakların davacıya tebliğ edilmemesinin silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama hakkını ihlal ettiği iddiasını, mahkemenin karar gerekçesini bu belgelere dayandırmaması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur⁹⁰. Öğretide de savunulduğu gibi, mahkemeye sunulan gizli bilgi ve belge hüküm gerekçesinde esas alınmamış olsa dahi uyuşmazlığın çözümüne etki edecek nitelikteyse diğer tarafa tebliğ edilmemesi adil yargılanma hakkını ihlal edecektir⁹¹. Nitekim hem AİHM⁹² hem de AYM kararlarında vurgulandığı üzere, silahların eşitliği ilkesi gereği yargılama sırasında taraflardan birinin

⁸⁸ Asker, s. 312. Bu yönde; “*Bu durumda, başvuru, kendisine bildirilmeyen ve hükme esas alındığı görülen belgelerden davanın esası hakkında verilen karar ile haberdar olmuş olup, başvuru, 1602 sayılı Kanun’un 52. maddesindeki usul göz önüne alındığında, anılan belgelerin inceltirilmesi talebinde bulunması, AYİM tarafından bu talebin kabul edilmesi ve belgelerin inceltirilmesine izin verilmesi ve ardından başvuru, bu belgelere karşı savunma yapması, 15 günlük karar düzeltme süresi içinde tüm yükümlülüğün başvurucuya yüklenmesi sonucunu doğuracaktır.*” AYM, M.Ş.B., B. No: 2013/2202, 20/11/2014, § 47. Aynı yönde; AYM, Gökhan Günaydın, B. No: 2012/1099, 6/5/2015, § 58.

⁸⁹ AYM, İdris Ertaş [GK], B. No: 2018/21949, 20/5/2021 §64; AYM, Feyzullah Çelik ve Sevda Özdemir, B. No: 2018/35147, 16/12/2020, § 37, 40.

⁹⁰ “*Öte yandan başvuru, AYİM kararında M.P.nin Emniyet tarafından alınan ifade tutanaklarının dava dosyasına konulmasına karar verildiği belirtildiği hâlde bu tutanaklardan haberdar edilmediğinden de şikâyet etmekte ise de AYİM karar gerekçesinin incelenmesinden anılan ifade tutanaklarının dava dosyasına konulduğu hâlde AYİM gerekçesinin bu tutanıklara dayandırılmadığı anlaşıldığından başvuru, yargılamanın sonucunu etkileyecek usule ilişkin bir imkândan mahrum bırakılmasının söz konusu olmadığı görülmektedir.*” AYM, Cemal Çamlı, B. No: 2013/2173, 4/2/2016, § 37. Benzer yönde AYM, Mustafa Coşğun, B. No: 2013/7873, 20/5/2015, § 28; AYM, Erdem Özgenç, B. No: 2013/8732, 24/6/2015, § 28; AYM, Kazım Orhan, B. No: 2013/7875, 20/5/2015, § 28.

⁹¹ Asker, s. 313.

⁹² Zagorodnikov v. Rusya, No: 66941/01, ECHR, 7/6/2007, § 30.

sahip olduğu avantajın diğer taraf için olumsuz bir sonuç doğurduğunun ispat edilmesi önemli değildir⁹³. Ayrıca kararı etkilemek amacıyla sunulan bilgi ve belgelerin içeriğinin dava için önemli olup olmadığını takdir edecek olan davanın karşı tarafıdır. Bu nedenle, ilgili delilin hüküm gerekçesinde yer alıp almadığına bakılmaksızın davacıya tebliğ edilmiş olmasının aranması, silahların eşitliği ilkesi bakımından daha güvenceli bir yaklaşım olacaktır.

AYM, gizli bilgi ve belgelere ilişkin bireysel başvurularda çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerinin mutlak olmadığını, birtakım zorunluluklar, daha üstün değerdeki bir kamusal yarar veya başkalarının haklarının korunması gereği ilkelerin belli ölçüde yumuşatılarak bunlara aykırı tedbirler alınmasının mümkün olduğunu belirtmektedir⁹⁴. Mahkeme, bilgi ve belgelerin yargı mercince gizli tutulmasını meşru kılan üstün menfaatleri “başka şahıs ve makamların özel bilgileri ile şeref, haysiyet ve güvenliğinin korunması”, “kamu güvenliği”, “idarenin soruşturma metodlarının gizli tutulması” ya da “benzeri haklı görülebilecek hususlar” şeklinde ifade etmektedir⁹⁵. Belgenin gizli tutulmasını haklı kılan bir nedenin bulunması tek başına adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği anlamına gelmemektedir⁹⁶. AYM de belgenin gizli tutularak diğer tarafa tebliğ edilmemesi ile meydana gelen dezavantajı telafi edecek tedbirlerin bulunup bulunmadığını değerlendirmektedir⁹⁷. Örneğin, gizli olduğu gerekçesiyle bilgi ve belgeler tarafa tebliğ edilmemiş olmasına rağmen bilgi ve belgelerin

⁹³ AYM Cemal Çamlı, B. No: 2013/2173, 4/2/2016 §29.

⁹⁴ AYM Bünyamin Uçar, B. No: 2017/32004, 3/6/2020, § 41; AYM, Ayfer Atalmış, B. No: 2016/12198, 9/6/2020, §35.

⁹⁵ “Sonuç olarak, AYİM tarafından gizlilik dereceli belgelerin, başka şahıs ve makamların özel bilgileri ile şeref, haysiyet ve güvenliğinin korunması veya idarenin soruşturma metodlarının gizli tutulması veya benzeri haklı görülebilecek hususlar nedeniyle başvurunun incelemesine açılmadığını ortaya koyacak hiçbir argümanın ortaya konulmadığı, anılan belgelerin başvurunun incelemesine açılıp açılmayacağına ilişkin herhangi bir karar alınmadığı ve bu belgelerden başvurunun haberdar edilmediği görülmekle olayda, davalı idare tarafından sunulan ve AYİM kararında hükme esas alınan gizlilik dereceli belgelere karşı başvurucuya savunma yapma imkânı verilmemesi nedeniyle başvurunun silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli yargılama hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.” AYM, İdris Ertaş [GK], B. No: 2018/21949, 20/5/2021, § 64. Aynı yönde; AYM, Cemal Çamlı, B. No: 2013/2173, 4/2/2016, §32; AYM, Bekir Cem Cerrahoğlu B. No: 2014/12380, 8/11/2017 § 31; AYM, Bülent Karataş, B. No: 2014/13724, 23/11/2016, §77; AYM, Orhan Tekkaya, B. No: 2012/775, 6/5/2015, §47; AYM, Gökhan Günaydın, B. No: 2012/1099, 6/5/2015 §59; AYM, Taylan Özgür Tor, B. No: 2013/2454, 12/3/2015 § 46.

⁹⁶ AYM Ayfer Atalmış, B. No: 2016/12198, 9/6/2020, §39.

⁹⁷ AYM Cemal Çamlı, B. No: 2013/2173, 4/2/2016, § 32; AYM, Bekir Cem Cerrahoğlu B. No: 2014/12380, 8/11/2017, §31.

incelettirilmesini ve bu bilgi ve belgelere karşı varsa savunma sunulabilmesi için süre verilmesini dengeleyici tedbir olarak görmüştür⁹⁸.

AYM, AİHM ile benzer şekilde ilk derece aşamasında gizli tutulan bilgi ve belgeler bakımından kanun yolu aşamasında yorum ve itirazda bulunulabilmesi için pratik ve etkin imkanların sağlanması halinde silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edilmediğini kabul etmektedir⁹⁹. Bununla birlikte kişilerin gizli bilgi ve belgelerin varlığını ilk derece mahkemesi hükmü ile öğrenmiş olması yeterli değildir. Kişinin belgelerin içeriğini öğrenebilmesi ve savunma yapmak için yeterli süresinin bulunması gerekmektedir¹⁰⁰.

Görüldüğü üzere, hem AİHM hem de AYM yargılamada gizli bilgi ve belgelerin varlığını tek başına adil yargılanma hakkının ihlali olarak görmemektedir. Mahkeme kararları doğrultusunda gizli bilgi ve belgelerin adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi için aranan şartlar şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle, hem dava dosyasına idare tarafından belgelerin sunulmaması hem de dosyaya sunulan belgenin diğer tarafa tebliğ edilmemesi şeklinde ortaya çıkan gizli bilgi ve belgeler, adil yargılanma hakkına nazaran daha üstün bir menfaatin varlığını gerektirmektedir. Diğer bir ifade ile bilgi ve belgelerin gizlenmesi ulusal güvenlik, meslek sırrı, ticari sır, fikri mülkiyet hakları gibi “*haklı/geçerli bir nedene*” dayanmalıdır.

İkinci olarak, daha üstün bir menfaatin korunması nedeniyle bilgi ve belge kendisinden gizlenen tarafın bu dezavantajını ortadan kaldıracak “*telafi edici tedbirlerin bulunması*” zorunludur. Bu tedbirlerin başında ise gizlilik kararına itiraz edebilme hakkı gelmektedir.

Son olarak, AİHM ve AYM kararlarında açıkça vurgulanmasa da¹⁰¹ idarenin veya idari yargı mercin daha üstün bir menfaatin varlığı nedeniyle bilgi ve belgeyi gizli tutması, açıkça bu yönde bir yetki tanıyan ve telafi edici, dengeleyici tedbirleri de içeren kanuni bir düzenlemeyi gerektirmektedir.

⁹⁸ AYM Mehmet Tekin, B. No: 2013/7611, 20/5/2015, § 45.

⁹⁹ AYM İdris Ertaş [GK], B. No: 2018/21949, 20/5/2021, §65; AYM, Feyzullah Çelik ve Sevda Özdemir, B. No: 2018/35147, 16/12/2020, § 40; AYM, Mesude Yaşar, B. No: 2013/2738, 16/7/2014, § 76; Mehmet Ali Bedir ve Tevfik Günay, B. No: 2013/4073, 21/1/2016, § 32.

¹⁰⁰ AYM Ahmet Erbek, B. No: 2013/3197, 17/2/2016, §56.

¹⁰¹ Yıldırım/Kılınç, s. 351.

V. 2577 SAYILI İDARİ YARGILAMA USUL KANUNU'NA GÖRE BİLGİ VE BELGELERİN GİZLENMESİ

A. İdarenin Bilgi ve Belgeyi Yargılama Sürecinden Gizleme Yetkisi

İYUK'un 20. maddesinin 3. fıkrası ile idareye, devletin üstün menfaatleri gereği bazı bilgi ve belgeleri yargı mercine sunmama yetkisi tanınmıştır. İlgili düzenlemeye göre *“istenilen bilgi ve belgeler Devletin güvenliğine, yüksek menfaatlerine veya Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleri ile birlikte yabancı devletlere de ilişkinse Cumhurbaşkanı ya da ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya ilgili bakan gerekçesini belirterek bu bilgi ve belgeleri vermeyebilir”*.

İdari yargı mercin ve davacıların uyuşmazlığa ilişkin bilgi ve belgelere erişimini kısıtlayabilen bu hüküm, öğretilerde birçok yönden tartışılmaktadır.

1. Gizlilik Kararına Konu Olabilecek Belgeler

İYUK'un 20. maddesine göre idarenin yargı mercine sunmaktan kaçınılabileceği bilgi ve belgeler:

-Devletin güvenliğine ilişkin bilgi ve belgeler,

-Devletin yüksek menfaatlerine ilişkin bilgi ve belgeler,

-Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleri ile birlikte yabancı devletlere ilişkin bilgi ve belgelerdir.

Devletin güvenliği ve yabancı devletlere ilişkin dış politika ile ilgili bilgi ve belgelerin gizli tutulabileceği genel anlamda kabul gören bir yaklaşımdır¹⁰². Gizlilik kararına konu olabilecek belgeler bakımından öğretilerdeki en temel eleştiri, devletin güvenliği ve yüksek menfaati kavramlarının belirsizliğine yönelmektedir¹⁰³. Kavramların belirsizliği, idarenin devletin güvenliği ve yüksek menfaatini gerekçe göstererek herhangi bir bilgi veya belgeyi mahkemeye sunmaması riskini barındırmakta ve hak arama özgürlüğü bakımından tehlike doğurmaktadır¹⁰⁴.

Bir başka tartışma ise maddede sayılan bilgi ve belgelerin niteliğine

---

¹⁰² Musa Eken “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı”, *Amme İdaresi Dergisi*, 27(2), 1994, s. 29.

¹⁰³ Sunay, s. 25; Evren, s. 719; Mahmut Ceylan, *İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler*, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 148; Müslüm Akıncı, “İdari Yargılama Hukukunda Savunmada Fırsat Eşitliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(2), 2010, s. 38.

¹⁰⁴ Ceylan, s. 183.

ilişkindir. Bu noktada karşımıza çıkan ilk husus maddenin devlet sırrı kavramıyla ilişkisidir¹⁰⁵. Öğretide İYUK'un 20. maddesinin, hükümde açıkça belirtilmesine de devlet sırrının idari yargılama usulündeki yansımaları olduğu savunulmaktadır¹⁰⁶.

Türk hukukunda devlet sırrının tanımına ilişkin pozitif düzenlemeler Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda (BEHK) yer almaktadır. CMK'nin Devlet Sırrı Niteliğindeki Bilgilerle İlgili Tanıklık başlıklı 47. maddesine göre “*Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır*”. BEHK'nin 16. maddesinde ise “*devlet sırrı; açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler*” olarak tanımlanmıştır.

Devlet sırrı kavramı hakkında yol gösterebilecek hususlardan biri de en son 2012 yılında Meclis Genel Kurulu'nda görüşülen ancak kanunlaşmayan Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı'dır¹⁰⁷. Tasarıda, devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler ve diğer gizli bilgi ve belgeler şeklinde bir tasnif söz konusudur. Tasarının 3. maddesine göre, devlet sırrı; “*açıklanması veya öğrenilmesi, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenlerle niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi ve belgeler*”dir. Tasarının 4. maddesinde ise devlet sırrı niteliği taşımayan diğer gizli bilgi ve belgeler tanımlanmış; “*Devlet sırrı niteliği taşımayıp da, açıklanması veya öğrenilmesi hâlinde ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, askerî hizmetlere, idarî soruşturmaya ve adli soruşturma ve kovuşturmaya zarar verebilecek nitelikteki veya yetkili makamlar tarafından gizlilik derecesi verilmiş bilgi ve belgeler, gizli bilgi ve belge olarak kabul edilir*”.

Tasarıya göre devlet sırrı ve diğer gizli bilgi ve belgelerin ayrıldığı ilk nokta; bilgi ve belgeye söz konusu nitelikleri verecek makamın farklılığıdır¹⁰⁸. Devlet sırrı ve diğer gizli bilgi ve belgelerin ayrıldığı esas nokta ise belgelerin

¹⁰⁵ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 221.

¹⁰⁶ Davut, s. 69.

¹⁰⁷ https://www.bilgiedinnehakki.org/doc/devletsirri_tasari.pdf Erişim Tarihi 03 Şubat 2024.

¹⁰⁸ Tasarı'nın 6. maddesine göre “*Bu Kanun hükümlerine göre bilgi ve belgelere devlet sırrı niteliğini verme yetkisi, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında; Adalet, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları müsteşarlarından oluşan Devlet Sırrı Kuruluna aittir.*”

yargılamaya etkilerine ilişkindir. Devlet Sırrı Kanun Tasarısı'nın 8. maddesine göre *“mahkemelerce talep edilen devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler; Kurulca gerekçesi belirtilmek suretiyle verilmeyebilir. Ancak, verilmeyen bilgi ve belgeler davada ilgili aleyhine sonuç doğurmaz”*.

Devlet sırrı niteliği taşımayan gizli bilgi ve belgelerin mahkemelerce talep edilmeleri halinde ise gönderilmeleri esastır. Bu bilgi ve belgeler de ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekçesi açıklanmak suretiyle mahkemelere gönderilmeyebilir. Ancak, gönderilmeme gerekçesi mahkemece yeterli bulunmadığı takdirde bilgi ve belgelerin gönderilmesi zorunludur. Dolayısıyla tasarıya göre, devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgenin verilmemesi kararı mahkeme tarafından denetlenemezken diğer gizli bilgi ve belgeyi vermeme kararları mahkemece denetlenebilmektedir. İYUK'un 20. maddesi uyarınca idarenin vermektan kaçınabileceği bilgi ve belgeler hem kapsam olarak hem de yargılamaya etkisi bakımından Devlet Sırrı Kanun Tasarısı'nda yer alan devlet sırrı kavramı ile örtüşmektedir.

İYUK'un 20. maddesiyle ilişkilendirilebilecek bir diğer düzenleme 2022 yılında yürürlüğe giren 5529 sayılı Gizlilik Dereceli Belgelerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir¹⁰⁹. Yönetmelik'in 4. maddesine göre; *“Çok Gizli”, “Gizli” ve “Hizmete Özel”* olmak üzere üç adet millî gizlilik derecesi bulunmaktadır¹¹⁰. Yönetmelik, 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Hakkında Kanun ile 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne dayanılarak çıkarılmıştır. Nitekim mahkeme kararlarına bakıldığında gizli bilgi ve belgelerin genellikle güvenlik soruşturmalarına ve sınır dışı kararlarına konu olduğu görülmektedir. 5649 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik'in 14. maddesine göre ise *“güvenlik soruşturması kapsamında elde edilen tüm verilere ilişkin bilgi ve belgeler ile Değerlendirme Komisyonu kararlarına yönelik işlemler; Gizlilik Dereceli Belgelerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte 'gizli' gizlilik dereceli belgeler için*

¹⁰⁹ R.G. 31821- 26/4/2022.

¹¹⁰ Yönetmelik'in 4. maddesine göre *“Çok Gizli: Açıklanması veya yetkisiz kişilerce öğrenilmesi hâlinde Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına, millî güvenliğine ve mütefiklerle olan faaliyetlerine önemli derecede zarar verebilecek belgeler için kullanılır. Gizli: İzinsiz açıklanması veya yetkisiz kişilerce öğrenilmesi hâlinde Devletin menfaatlerine, güvenlik, istihbarat ve teknoloji faaliyetlerine zarar verebilecek belgeler için kullanılır. Hizmete Özel: İzinsiz açıklanması veya yetkisiz kişilerce öğrenilmesi hâlinde herhangi bir idari faaliyete, gerçek veya tüzel kişiye, idari soruşturmaya, adli soruşturmaya ve kovuşturmaya zarar verebilecek belgeler için kullanılır.”*

belirtilen hükümlere göre yürütülür”.

İYUK’un 20. maddesi kapsamındaki gizli bilgi ve belgelerin tanım olarak Yönetmelik’teki çok gizli belge ile örtüştüğü söylenebilir. Bu bakımdan güvenlik soruşturması sonucunda elde edilen bilgilerin İYUK’un 20. maddesinde düzenlenen idarece verilmeyecek bilgi ve belgeler kapsamına girmediği düşünülebilse de bu yorum mutlak değildir. Hem İYUK’taki hem de Yönetmelik’teki düzenlemeler belirsiz ve idareye geniş takdir yetkisi veren kavramlar içermektedir. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, Yönetmelik çerçevesinde ilgili birim yöneticisinin bir belgeye çok gizli niteliğini vermiş olması doğrudan belgenin mahkemeye verilmeyebileceği sonucunu doğurmaz.

Aktarıldığı üzere, İYUK’un 20. maddesi kapsamındaki bilgi ve belgelerin tanım olarak hukuki düzenlemelerdeki devlet sırrı kavramına karşılık geldiği görülmektedir. Bununla birlikte bilgi ve belgenin hukuki düzenlemeler çerçevesinde yetkili makamlarca “*devlet sırrı*” veya “*çok gizli*” nitelikli belge olarak nitelendirilmesi, idari yargı mercine sunulamayacak belge niteliğini de kazandırmamaktadır. Somut uyuşmazlığa ilişkin bilgi ve belgenin İYUK’un 20. maddesi kapsamına girdiği ve idari yargı mercine verilmeyeceği yönünde ayrıca bir karar alınması gerekmektedir.

2. Gizlilik Kararını Alma Konusunda Yetkili Makam

İYUK’un 20. maddesine göre gizli bilgi veya belgenin mahkemeye verilmemesi yönünde karar alma yetkisi, Cumhurbaşkanı ya da ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya ilgili bakana tanınmıştır. 2575 sayılı Danıştay Kanunu’nun 49. maddesinin 2. fıkrasında da benzer bir hüküm bulunmaktadır. Bu düzenleme ile “*istenilen bilgi ve belgelerin Devletin güvenliğine ve yüksek menfaatlerine veya Devlet güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkinse ilgili makamın gerekçesini bildirmek suretiyle istenilen bilgi ve belgeyi vermeyebileceği*” hüküm altına alınmıştır. İYUK ve Danıştay Kanunu’ndaki iki hüküm arasındaki fark, idari yargı mercince istenilen bilgi ve belgeyi vermekten kaçınma yetkisine sahip olan makama ilişkindir¹¹¹. Öğretide de belirtildiği üzere, Danıştay Kanunu’nda yer alan “*ilgili makam*” ifadesinden İYUK’ta kullanılan “*Cumhurbaşkanı ya da ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan*” anlaşılmalıdır¹¹². Aksi bir yorum farklı uygulamalara yol açarak belirsizlik doğuracaktır.

¹¹¹ Ceylan, s.147.

¹¹² Ceylan, s. 147; Atay, s. 61.

Bilgi ve belgenin idari yargı mercine verilmemesi yönünde karar alma yetkisi, münhasıran Kanun'da sayılan makamlara verilmiş istisnai bir yetkidir. Bu nedenle yetki devrine konu olamaz¹¹³. Ayrıca düzenlemenin lafzı, bir takdir yetkisi içermektedir¹¹⁴. İdare, bilgi ve belge devletin güvenliğine veya yüksek menfaatine veya devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkin olsa da mahkemeye sunmayı tercih edebilir. Hatta düzenleme bir istisna içerdiğinden dar yorumlanmalı ve bu nitelikte olsa da mahkemeye sunulmasında sakınca bulunmayan bilgi ve belgelerin gönderilme zorunluluğunun devam ettiği kabul edilmelidir¹¹⁵.

Yetki unsuru yönünden ele alındığında da idarelerin iç işleyişinde bir belgeyi gizli olarak nitelendirmesi belgeyi yargı mercine sunmaktan kaçınma yetkisini vermemektedir. Bu halde iç işleyişte belge mevzuata uygun olarak “gizli” niteliğini haiz olsa da görülmekte olan bir iptal davasıyla ilişkili olduğunda yargı mercine verilmesi esastır. Aksine ancak *Cumhurbaşkanı ya da ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan* somut uyuşmazlığı gözeterek karar verebilir.

Kararın sadece siyasilerden oluşan üst idari makamlar tarafından alınması eleştirilmektedir¹¹⁶. Bu durum yargı mercilerine güvensizlik duyulmasının bir yansıması olarak nitelendirilmektedir¹¹⁷. Yetkili makama ilişkin öğretilerde bazı öneriler getirilmiştir. CEYLAN, bilgi ve belgenin gizli olduğu gerekçesiyle mahkemeye sunulmaması gerektiği yönündeki kararın salt siyasi makamlara değil yüksek mahkeme üyelerinin de bulunduğu bir kurula bırakılması gerektiğini savunmaktadır¹¹⁸. Bir başka çözüm olarak YASİN, bilgi ve belgenin gizlilik gerekçesiyle mahkemeye sunulmayacağı kararı alınırken Cumhurbaşkanı, ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanının kamu denetçisinin olumlu görüşünü alma zorunluluğu getirilebileceğini önermektedir¹¹⁹. Bununla birlikte EVREN ve SUNAY, idarenin talebini iptal davasına bakan mahkemeye sunması ve gizlilik konusunda mahkemenin karar vermesi gerektiğini belirtmektedir¹²⁰. Ancak bu öneri adil yargılanma hakkı

---

¹¹³ Evren, s. 719; Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 214.

¹¹⁴ Ceylan, s. 334.

¹¹⁵ Sunay, s. 66.

¹¹⁶ Sunay, s. 67.

¹¹⁷ Evren, s. 719.

¹¹⁸ Ceylan, s. 148.

¹¹⁹ Yasin, s. 20.

¹²⁰ Evren, s. 719.

bakımından sakıncalı olabilir. Çünkü bu ihtimalde, bilgi ve belge mahkemeye sunulmuş olacak ancak mahkeme İYUK'un 20. maddesi kapsamında görürse bilgi ve belgeyi davacıya tebliğ etmeden davalı idareye geri göndermek zorunda kalacaktır. Davaya bakan mahkemenin görmüş olduğu her türlü bilgi ve belgenin diğer tarafa tebliği adil yargılanma hakkı bakımından daha güvenceli bir yaklaşımdır.

Kanaatimizce gizlilik kararı alma yetkisinin idari makamlara bırakılmış olması tek başına sakınca doğurmamaktadır. Burada önemli olan, daha sonra da değinileceği üzere, gizlilik kararının denetime tabi olması ve AİHM kararlarında da değinildiği üzere adil yargılanma hakkı gereği, idarenin belgeyi mahkemeye sunmaması nedeniyle davacının düştüğü dezavantajlı durumu ortadan kaldıracak dengeleyici tedbirin bulunmasıdır.

3. Gerekçe Şartı

İYUK'un 20. maddesi uyarınca idarenin belgeyi mahkemeye vermeme yönündeki kararı gerekçeli olmalıdır. Gerekçe ilkesi gereği idare, bilgi ve belgenin Kanun'da sayılan nedenlerden hangisine girdiğini, bilginin açıklanması halinde kamu yararının zarara uğrayacağını ve bu yararın adil yargılanma hakkından üstün olduğunu ortaya koymak zorundadır¹²¹. Dolayısıyla idarenin belgenin gizli tutulmasındaki kamu yararı ile adil yargılanma hakkı arasındaki dengeyi gözetmesinin yanı sıra bunu açıkça ortaya koyabilmesi de gerekmektedir.

Bu durumda iki ihtimal söz konusu olabilir: İlk ihtimal idarenin hiç gerekçe sunmamasıdır. Bu halde kararın gerekçeli olmaması, şekil unsuru bakımından hukuka aykırı olmasına neden olacaktır¹²². İkinci ihtimal ise idarenin yetersiz gerekçe sunmasıdır. İdarenin gerekçeyi yetersiz biçimde sadece kanundaki belirtilen soyut sebebi tekrar ederek bildirmesi de gündeme gelebilmektedir. İdarenin belirsiz ve soyut kavramları gerekçe göstermesi, gerekçe gösterdiği anlamına gelmemektedir¹²³.

Nitekim Danıştay dairesinin ara kararı ile davacı hakkında yürütülen idari soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeleri istediği olayda davalı idare, ara karara cevaben, Başbakan tarafından imzalanmış “..... *davaya ait ilgi ara*

¹²¹ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 215.

¹²² Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 215.

¹²³ Cemil Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi*, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 174.

kararında istenilen belgeler, bu konudaki tahkikatın devam etmekte olması ve muhtevasının 2577 sayılı Kanununun 20/3 maddesinde belirtilen hususlara girmesi bakımından gönderilmemiştir.” ifadesini içeren bir yazı göndermiştir. Danıştay ise İYUK’un 20. maddesi gereği Başbakan veya ilgili Bakanın, ancak somut biçimde gerekçe göstermek koşuluyla; idari yargı yerince istenilen bilgi ve belgeleri göndermeme yoluna gitmesinin mümkün olduğunu ve Başbakanca imzalı yazının somut bir gerekçesi olmadığından İYUK’un 20. maddesine uygun olmadığını değerlendirmiştir¹²⁴. Dolayısıyla idarenin hiç gerekçe göstermediği veya soyut gerekçe gösterdiği hallerde İYUK’un 20. maddesine uygun bir karar almadığı kabul edilmektedir.

4. İYUK’un 20. Maddesi Kapsamında Alınan Gizlilik Kararının Denetlenebilirliği

İdarenin yargı merci tarafından istenen bilgi ve belgeleri vermektan kaçınması yalnızca İYUK’un 20. maddesinde belirtilen koşulların varlığı halinde mümkündür. Belirtildiği üzere söz konusu koşullar; kararın maddede sayılan yetkili makamlarca alınmış olması, maddede sayılan nedenlerden birine dayanması ve bunun gerekçesiyle ortaya konulmasıdır.

Öğretide her somut olayda davaya bakan mahkemece bu koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetleneceği belirtilmektedir¹²⁵. Kararın yetki ve gerekçe bulunması şartı bakımından şekli olarak incelenebileceği kabul edilmelidir¹²⁶. Bu halde maddede sayılan yetkili makamlarca alınmamış veya gerekçesiz bir karar ile idarenin bilgi ve belgeyi sunmaması halinde mahkeme belgeleri İYUK’un 20. maddesi kapsamında değerlendirmemelidir. Devam eden yargılama bakımından mahkeme, belgeyi tekrar istemeli veya mümkünse re’sen araştırma kapsamında bilgi ve belgeye başka yollarla ulaşmalıdır. Mahkeme başka yollarla belgeye ulaşamıyorsa söz konusu belgeye dayanılarak yapılan savunmayı dikkate alması mümkün değildir¹²⁷. Ayrıca bu halde idarenin mahkeme kararlarının uygulanmaması nedeniyle sorumluluğu gündeme gelecektir.

Bu noktada tartışılan esas mesele, uyumsuzluğa bakan mahkemenin

¹²⁴ Danıştay- 10. D., E. 1988/1042 K, 1989/857, T. 20.04.1989, lexpera.com.tr. Erişim Tarihi 05 Ağustos 2024.

¹²⁵ Asker, s. 302.

¹²⁶ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 215.

¹²⁷ İzmir BİM 2. İdare Dava Dairesi, E.2018/3246, K. 2018/3956, T. 12.09.2018, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 05 Ağustos 2024.

gizlilik kararı gerekçesinin somut dayanağını denetleyip denetlemeyeceğine ilişkindir. Öğretide belgeleri göndermeme kararının gerekçesinin idari yargı hakimince denetleneceği belirtilmektedir¹²⁸. Bununla birlikte bu denetim ilgili düzenleme nedeniyle imkansız hale gelmektedir. Öncelikle İYUK'un 20. maddesindeki hüküm, idareye oldukça geniş bir takdir yetkisi vermekte olup denetimi de oldukça zordur¹²⁹. Ayrıca Kanun'da sayılan yetkili makamlarca alınan karara istinaden bilgi ve belge gizli tutuluyorsa, belge davaya bakan mahkemeye hiç sunulmayacağından, mahkemenin belgenin gerçekten bu nitelikte olup olmadığını; gerekçenin haklı, somut bir dayanağı bulunup bulunmadığını denetlemesi mümkün değildir. Nitekim Danıştay da eski tarihli bir kararında, idarenin kaçınma gerekçesinin somut bir dayanağı olup olmadığı yönünde bir denetimi kabul etmemiştir¹³⁰.

Görüldüğü üzere mevcut hukuki düzenlemeler, kararın denetlenmesini fiilen imkansız kılmaktadır. İptal davalarında taraflardan birinin idare olduğu gözetildiğinde bilgi ve belgenin verilmemesi silahların eşitliği ilkesine müdahale teşkil etmekte ayrıca maddi gerçeğin açığa çıkarılamaması tehlikesini barındırmaktadır. Bu nedenle idarenin bilgi ve belgeyi vermekten kaçınma kararının şekli denetiminin yanı sıra esasının da denetlenebilmesi gerekir¹³¹. Nitekim daha önce de aktarılan Regner v. Çekya kararında AİHM, adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine kanaat getirirken bakanlığın gizli bilgi ve belgeleri açıklamama kararının denetlenebildiğine dikkat çekmiştir¹³².

Çözüm olarak; yetkili makamların İYUK'un 20. maddesi uyarınca davaya bilgi ve belgeyi sunmaktan kaçınması halinde bir üst yargı mercine itiraz yolu açılması düşünülebilir. İtiraz üzerine davaya bakan mahkemeden daha üst idari yargı merci, kamunun üstün menfaatleri gereği gizlilik çerçevesinde denetim gerçekleştirebilir¹³³. Böylece uyuşmazlık hakkında karar verecek mahkeme dışında bir merci bilgi ve belgenin içeriğini, kararın somut bir gerekçeye dayanıp dayanmadığını inceleyebilecektir.

¹²⁸ Sunay, s. 67.

¹²⁹ Ceylan, s. 334.

¹³⁰ Danıştay 5. Daire E.1985/1286, K.1987/967 aktaran: Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 216.

¹³¹ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 216.

¹³² İnceoğlu/ Arat/Duymaz, s. 477.

¹³³ Alman hukukunda benzer bir uygulama için bkz. Kamile Türkoğlu Üstün "Alman İdari Yargılama Usulünde İdari Makamların Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(3), 2014, s. 877-897.

5. Gizlilik Kararının İptal Davasına Etkisi

İYUK'un 20. maddesi kapsamına giren bilgi ve belgelerin verilmemesinin görülen yargılamaya etkisi aynı maddede düzenlenmiştir. İlgili fıkranın son cümlesine göre, “*verilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak ileri sürülen savunmaya göre karar verilemez*”.

Düzenlemenin mülga 4. fıkrasında “*getirilen veya idarece gönderilen gizli belge ve dosyalar taraf ve vekillerine incelettirilemez*” hükmü yer almaktaydı. Hüküm, adil yargılanma hakkını zedelediği gerekçesiyle eleştirilmekteydi¹³⁴. 1994 yılında ise 4001 sayılı Kanun ile 4. fıkra yürürlükten kaldırılmış ve 3. fıkranın sonuna verilmeyen bilgi ve belgelere dayanarak savunma yapılamayacağı eklenmiştir. Kanun değişikliğinin gerekçesinde “... *Yargılama usulü hukukunun amacı, davaya dayanak yapılan tüm belge ve delillerin tarafların bilgisine sunulması suretiyle gerçeğin ortaya çıkması ve bu suretle hukukun üstünlüğünün sağlanmasıdır. Taraf ve vekillerine incelettirilmeyen belge ve dosyaya dayanılarak karar verilmesi, davacılara gerçek anlamda iddiasını kanıtlama hakkı tanınmadığını gösterdiği gibi adalete de gölge düşürmektedir. Kaldı ki, uygulamada gizlilik taşımayan belge ve dosyalara gizlilik damgası vurularak bunların ilgililere incelettirilmesi engellenmektedir*” ifadelerine yer verilmiştir¹³⁵.

1994 değişikliği ile adil yargılanma hakkı bakımından hükme getirilen eleştirilerin kısmen telafi edildiği¹³⁶ ve verilmeyen bilgi, belgelere dayanılarak yapılan savunmaların mahkemece dikkate alınmayacağı hükmünün kamu yararı ile adil yargılanmadaki menfaati dengeleyici bir tedbir olduğu söylenebilir¹³⁷.

İYUK'un 20. maddesinde sayılan idari makamların mahkemece istenen bilgi ve belgeleri, gizli olduğu gerekçesiyle sunmadığı hallerde, idare bu belgelere dayanarak savunma yaparsa mahkeme bu savunmayı hiçbir şekilde değerlendiremez¹³⁸. Nitekim Danıştay da böyle bir durumda mahkemenin, verilmeyen bilgi ve belgelere dayalı olarak yapılmış savunma hariç dosyada yer alan diğer bilgi ve belgeleri esas alarak ulaşacağı kanaate göre karar

¹³⁴ Bu yöndeki eleştiriler için bkz. Ahmet İyimaya “Gizli Belgeli Adalet(!) (Yahut Savunmasız Yargı)”, *TBB Dergisi*, (1), 1988, s. 100-113.

¹³⁵ Yasin, s. 25.

¹³⁶ Sunay, s. 23; Ceylan, s. 324.

¹³⁷ Asker, s. 306.

¹³⁸ Ceylan, s. 334; Yasin, s. 27.

vermesi gerektiğini açıkça belirtmektedir¹³⁹.

Danıştayın söz konusu kararı maddenin uygulanması bakımından önemli tespitler içermektedir. Karara konu olay; muhasebe şefi olan davacının başka bir ile naklen atanması işleminin iptali talebini içermektedir. İdare, işlemin Başbakanlık yazısına dayanarak tesis edildiğini, yazıda ise kalkınmada öncelikli bölgelerde uygulanacak politika esasları gereğince tespit edilmiş rapora göre bir kısım personelin il dışına atanması gerektiğinin belirtildiğini ve davacının ilgili personeller arasında yer aldığını savunmuştur. İlk derece mahkemesi, ara kararı ile düzenlenen raporun hangi ilkeleri getirdiği, raporlarda davacı yönünden ne gibi bilgilere yer verildiği ve bunun hangi somut belgelere dayandırıldığı konusunda idareden bilgi ve belge talebinde bulunmuştur. İdare ise istenen bilgi ve belgelerin İYUK'un 20. maddesi kapsamında verilmeyebilecek belgelerden olduğunu belirtilmiştir. Bu gerekçeyle idare, yalnızca Başbakanlık yazısını ve naklen atanacak personel listesini göndermiş, ancak davacıya yönelik olarak atama sebebini gösteren somut hiçbir bilgi ve belge göndermemiştir. İlk derece mahkemesi, davacının ülke güvenliği açısından bölge illeri dışına atanması istenen personel arasında yer aldığı ve atanmanın nesnel sebeplere dayandığının diğer belgelerden anlaşıldığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir.

Danıştay ise Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde bulunduğu belirtilen ve her bir kişiye ait somut nakil sebeplerini içeren asıl rapor gönderilmemiş olmasına rağmen ilk derece mahkemesinin, salt bu raporlara dayanarak oluşturulduğu ileri sürülen ve kişinin isminin bulunduğu listeyi esas almasını, idarenin savunmasında dayandığı ancak İYUK'un 20. maddesi uyarınca mahkemeye vermekten kaçındığı bilgi ve belgelerin hükme esas alınması anlamına geldiğini belirtmiştir. Danıştaya göre bu durumda artık davanın “gönderilmeyen bilgi ve belgelere dayalı savunma dışındaki diğer bilgi ve belgelerin esas alınarak karara bağlanması” gerekir. Dosyanın bu bakımdan incelenmesi üzerine, davacının naklen atanmasını gerekli kılan hizmete veya başarısızlığına ilişkin bir durumun ileri sürülmemesi karşısında işlem, hukuken geçerli bir sebebe dayanmadığı gerekçesiyle hukuka aykırı bulunmuştur.

Danıştayın da isabetli kararı dikkate alındığında idarenin gizli bilgi ve belgeyi vermemesi halinde mahkeme, idarenin bu belgelere dayanarak yap-

¹³⁹ Danıştay 5. Daire, E.1996/1345, K. 1996/2819 T. 25.09.1996 benzer yönde Danıştay 5. Daire, E.1994/7820 K. 1996/1370, T. 02.04.1996, legalbank.net, Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

miş olduğu savunmalar yokmuş gibi karar verecektir¹⁴⁰. İdari yargı merci gerekli incelemeleri de yapmasına rağmen davayı aydınlatacak başka bilgi ve belge tespit edememişse ve idare de işlemin hukuka uygunluğunu başka bir sebeple ortaya koyamaz ise idarenin gizli bilgi ve belgeye dayanarak yaptığı savunması dikkate alınamayacağından dava aleyhine sonuçlanacaktır.

İdari yargılama usulündeki bu düzenleme, silahların eşitliği ilkesi bakımından uygun olsa da maddi gerçeğin ortaya çıkarılmaması ve hükmün şekli gerçeklik üzerine kurulmasıyla sonuçlanabilir¹⁴¹. İdari yargının amacı da ceza muhakemesinde olduğu gibi maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır¹⁴². Benzer amaçlara hizmet eden ceza muhakemesinde ise idari yargıdan farklı olarak bilgi ve belgelerin devlet sırrı olduğu gerekçesiyle mahkemeye karşı gizli tutulması mümkün değildir (m.125)¹⁴³. Diğer bir ifade ile idarenin mahkemeye belge sunmaktan kaçınma hakkı yoktur.

Yargıtayın da kararlarında vurguladığı üzere, ceza muhakemesinde yargılamanın selameti ve iddiaların aydınlatılması adına mahkemeye karşı devlet sırrından söz edilememektedir¹⁴⁴. İdarenin devlet sırrı olarak nitelendirdiği bilgi ve belgeleri yalnızca mahkeme inceleyebilir. Mahkeme bu bilgilerden suçu açıklığa kavuşturabilecek olanları tutanağa kaydettirir (m.125). Böylece tutanağa kaydettirildiği ölçüde davanın tarafları bilgi ve belgeden haberdar olacaktır.

Ceza muhakemesinde tarafların inceleyemediği belgelere dayanarak hüküm kurulmasına imkan verilmiştir. Söz konusu düzenleme, tarafların hiç tartışmadıkları, karşı argümanlarını sunamadıkları bilgi ve belgelere göre karar verilmesi nedeniyle eleştirilmekte¹⁴⁵ adil yargılanma hakkının ihlali olarak görülmektedir¹⁴⁶. Ancak dikkat çekmek gerekir ki idari yargıdan farklı

---

¹⁴⁰ Yasin, s. 27.

¹⁴¹ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 217.

¹⁴² Ceylan, s. 328.

¹⁴³ Maddenin 3. fıkrasına göre hükmün hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanacağı düzenlenerek bir sınırlama getirilmiştir.

¹⁴⁴ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2016/638, K. 2016/4601, T. 28.06.2016; Yargıtay 3. Ceza Dairesi, E. 2023/22399, K. 2024/2320, T. 20.02.2024; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2015/2215, K. 2016/5083, T. 03.10.2016, Erişim Tarihi 16 Temmuz 2024.

¹⁴⁵ Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, "Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış", *Ankara Barosu Dergisi*, 68(1), 2010, s. 28.

¹⁴⁶ Burak Güngör, *Suç İsnadı Altında Bulunanlar Yönünden Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında*, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 99.

olarak gizli bilgi ve belgeye hem iddia hem savunma makamı erişememektedir. Bu halde ceza muhakemesinde, en azından, silahların eşitliği ilkesi bakımından bir ihlal olmadığı söylenebilir¹⁴⁷.

Ceza muhakemesi ve idari yargılamanın niteliği gereği ayrıştığı bazı noktalar düzenlemelerin farklılığını açıklamaktadır¹⁴⁸. Öncelikle ceza muhakemesinin sonucu, özgürlüğü bağlayıcı bir ceza olabildiğinden daha ağırdır. Ayrıca idari yargıda iptal davalarının konusu idari işlem olduğundan devlet sırrı niteliğinde bilgi ve belgeleri barındırma ihtimali daha yüksektir¹⁴⁹. Belirttiğimiz üzere ceza muhakemesinde devlet sırrı niteliğindeki bilgiler hem savunma hem iddia makamından saklanmaktadır. İdari yargıda ise devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeyi genellikle davanın tarafı olan idare haizdir. Bu nedenle ceza muhakemesinden farklı olarak, belgenin mahkemece değerlendirilmesi ancak davacıya tebliğ edilmemesi silahların eşitliği ilkesi ile bağdaşmayacaktır. Söz konusu farklılıklar nedeniyle kanun koyucu maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil yargılanma hakkı arasında menfaatleri uzlaştırırken ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına; idari yargıda ise adil yargılanma hakkına öncelik vermiştir¹⁵⁰.

B. İdari Yargı Mercin Bilgi ve Belgeleri Gizlemesi

İdari yargılama usulünde, adil yargılanma hakkının temel bir hak olarak kabul edilmesiyle gizlilik ilkesi yerini aleniyete bırakmıştır¹⁵¹. Söz konusu etki kendini mahkemeye sunulan bilgi ve belgelere erişim konusunda da göstermiş ve İYUK'un 20. maddesinde yer alan idarece sunulan gizli bilgi ve belgelerin taraf ve vekillerine incelettirilmeyeceği hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenleme yürürlükte iken dosyaya sunulan birtakım bilgi ve belgelere tarafların erişmesi mümkün değildi. İdari yargı merci hükmünü, davacının inceleyemediği gizli bilgi ve belgelere dayanarak verebilmekteydi¹⁵².

Mevcut hukuki düzenlemeler karşısında ise tespit edilmesi gereken ilk husus, idare tarafından mahkemeye sunulan bir bilgi ve belgenin gizli tutulmasına idari yargı mercin re'sen karar verip veremeyeceğidir. Belirtmek

¹⁴⁷ Güngör, s. 99.

¹⁴⁸ Ceylan, s. 336.

¹⁴⁹ Ceylan, s. 336.

¹⁵⁰ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 227. SUNAY, idari yargının amacının maddi gerçeğin açığa çıkarılması olduğuna göre bütün bilgi ve belgelerin mahkemece incelenerek karar verilmesi yönünde bir düzenleme yapılması gerektiğini savunmaktadır. Sunay, s. 68.

¹⁵¹ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 210.

¹⁵² Ceylan, s. 150.

gerekir ki, Kanun'da bu konuda yetki yalnızca idari makamlara verilmiştir. Bu nedenle idari yargı merci kendisine sunulan belgelerin devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkin olup olmadığını değerlendiremeyecektir¹⁵³. Diğer bir ifade ile yargı merci, bilgi ve belgenin gizli tutulup tutulmayacağına kendiliğinden karar vererek ilgili belgeyi dosyadan çıkaramaz¹⁵⁴. Uygulamada ise yargı mercilerinin mevzuatta yer almayan bir usulle bilgi ve belgenin dosyaya eklenmeksizin mahkemeye sunulmasını talep ettiği ve belgeyi inceleyip idareye iade ettiği görülmektedir¹⁵⁵.

Anayasa Mahkemesi kararına konu olayda¹⁵⁶, yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda idare tarafından başvuru hakkında elde edilen bilgilerin olumsuz olduğu ve bunların devlet sırrı niteliğinde bulunduğu belirtilerek kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda başvuruçunun müfettişliğe atanması uygun bulunmamıştır. İlk derece mahkemesi, başvuruçunun atanmama sebebi olarak gösterilen güvenlik soruşturmasına ilişkin bilgi ve belgelerin devlet sırrı niteliğinde olduğu gerekçesiyle mahkemelere ve diğer birimlere verilmemesine ilişkin Bakanlık oluru alındığından, bilgi ve belgelerin dosyaya eklenmeksizin mahkeme heyetince incelenip iade edilmek üzere memur eliyle sunulmasını Bakanlıktan istemiştir. Ara karar üzerine mahkeme heyetine, başvuru hakkında yapılan güvenlik soruşturması sonucu, Bakanlık görevlisi tarafından sunulmuştur. Anayasa Mahkemesi bu şekilde Bakanlık tarafından dosyaya eklenmeksizin mahkemeye sunulan belgelerden başvuruçunun haberdar olmamasını adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir.

İdare, mahkemenin bilgi ve belge talebini içeren ara kararına istinaden, bilgi ve belgenin gizli tutulmasındaki kamu yararı ile bilginin açıklanmasındaki kamu yararı ve kişisel yararlar arasındaki dengeyi gözeterek yetkisini belgeyi sunma yönünde kullanmışsa İYUK'un 20. maddesinin 3. fıkrası kapsamında bir belge bulunmadığı kabul edilmelidir. Bu durumda idare, mahkemeden vermiş olduğu bilgi ve belgenin gizli tutulmasını talep edemeyeceği gibi¹⁵⁷ mahkeme de kendiliğinden bilgi ve belgeyi dosyadan çıkararak gizli tutamaz.

---

¹⁵³ Yasin, s. 30.

¹⁵⁴ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 217.

¹⁵⁵ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 425.

¹⁵⁶ AYM, Rıdvan Batur, B. No: 2018/17680, T. 03.12.2020; benzer yönde AYM, Sema Calgav ve Oya Yamak, B. No: 2015/13950, T. 24/5/2018.

¹⁵⁷ Yasin, s. 29.

Uygulamada karşılaşılan esas sorun, idarenin İYUK'un 20. maddesi kapsamına girmeyen bilgi ve belgeyi mahkemeye "gizli" ibaresiyle sunmasıdır¹⁵⁸. Danıştayın verdiği yakın tarihli bir karara¹⁵⁹ konu olayda davacı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı emrinde uzman olarak görev yapmakta iken kamu görevinden çıkarılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açmıştır. İdare Mahkemesi, ara kararıyla davalı idareden davacının FETÖ/PDY terör örgütü ile irtibatlı yahut iltisaklı olduğuna dair nasıl bir değerlendirme yapıldığını sorarak davacı hakkında değerlendirmeye esas alınan tüm bilgi ve belgelerin gönderilmesinin istemiştir. Ara karar üzerine davalı idare, işleme dayanak alınan bilgi ve belgeleri "çok gizli belge" niteliği taşıdığını belirtilerek dosyaya sunmuştur. İlk derece mahkemesi, davacıya tebliği sağlanmaksızın "çok gizli belgeyi" hükme esas alarak karar vermiştir. Danıştay öncelikle burada idarenin İYUK'un 20/3. maddesinde belirtilen şekilde bir karar almaksızın gizli ibaresiyle belgeyi mahkemeye sunduğuna dikkat çekmiştir. Danıştay, bu halde davalı idarece dosyaya sunulan ve dava konusu işlemin sebep unsurunu oluşturan bilgi ve belgelerin, davacıya tebliği ve davacının bilgi ve belgeler ile ilgili cevap hakkını kullanabilmesi, beyanlarını dosyaya sunabilmesi olanağı sağlandıktan sonra karar verilmesi gerekirken, söz konusu bilgi ve belgelerin davacı tarafa tebliği sağlanmaksızın hüküm kurulmasını İYUK'un 20/3. fıkrasında yer alan düzenlemeye ve adil yargılanma hakkın aykırı bulmuştur¹⁶⁰.

Bu halde; ister İYUK'un 20. maddesi kapsamında devletin güvenliğine veya yüksek menfaatine veya devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkin olsun ister idarece iç işleyişte gizli olarak adlandırılmış bilgi ve belgelerden olsun mahkemeye sunulması halinde bilgi ve belgenin taraflardan gizli tutulması mümkün görünmemektedir.

22.07.2020 tarihli 7251 sayılı Kanun'la¹⁶¹ İYUK'un 31. maddesinde düzenlenen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atfı yapılan haller arasına "dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi" ibaresi eklenmiştir. HMK'nın

¹⁵⁸ İzmir BİM 2. İdari Dava Dairesi, E. 2020/1129, K. 2020/1249, T. 1.10.2020, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 10 Nisan 2024.

¹⁵⁹ Danıştay 5. Daire, E. 2018/4914, K. 2022/653, T. 23.02.2022, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 10.04.2024.

¹⁶⁰ Benzer yönde Danıştay İDDK, E. 2005/3292, K. 2008/1633, T. 12.6.2008; Danıştay 16. Daire, E. 2015/10952 K. 2015/1795, T. 16.4.2015; Danıştay 7. Daire, E. 2017/417, K. 2021/4250, T. 21.10.2021; Danıştay İDDK., E. 2017/1635 K. 2019/4014 T. 2.10.2019, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 12 Nisan 2024.

¹⁶¹ R.G. 31199- 28/07/2020.

aynı başlıklı 161. maddesinin 2. fıkrasına göre “*Gizli olarak saklanmasına karar verilen belge ve tutanakların incelenebilmesi hâkimin açık iznine bağlıdır*”. Bu hüküm doğrultusunda idari yargı mercin dosyaya sunulan bilgi veya belgeleri gizli tutmasının mümkün olup olmadığı tartışılabilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, HMK’ya atıf yapılan hallerde söz konusu hükümler idari yargının niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanır. Nitekim medeni yargının tarafları ve ilkeleri ile idari yargının tarafları ve ilkeleri farklılık arz etmektedir.

Mevcut haliyle HMK’ya yapılan atıf idari yargılama usulünde uygulanabilir nitelikte görünmemektedir¹⁶². İdari yargıda bilgi ve belgenin taraflara incelettirilmemesi, genellikle, sadece davacının erişiminin engellenmesi ile sonuçlanır. Bu nedenle idari yargı mercine bu yönde bir yetki verilmesi ancak gerekli güvenceleri öngören yasal bir düzenleme ile mümkündür. İlk olarak, HMK’nın 161. maddesinde hangi gerekçelerle mahkemenin gizlilik kararı alabileceğine ilişkin bir belirleme bulunmamaktadır. Ayrıca, tarafın bilgi ve belgeyi inceleyememesi nedeniyle oluşan dezavantajlarını giderecek; belgenin tarafça bilinmesinin sakıncalı olduğu kısımların karartılması, belgenin gönderilmemesi ancak mahkeme kaleminde inceleme fırsatı sunulması gibi dengeleyici tedbirler içermemektedir. Mahkemenin gizlilik kararına karşı herhangi bir itiraz yolu da düzenlenmemiştir.

İdarenin gizlilik gerekçesiyle İYUK’un 20. maddesi şartlarını sağlayarak bilgi ve belge sunmadığı hallerde dahi idarenin bu belgelere dayanarak savunma yapamayacağı güvencesi karşısında, idarenin bilgi ve belge sunduğu hallerde hakimın herhangi bir güvence olmadan belgeleri incelettirmemesi düşünülemez¹⁶³. Bu noktada Danıştayın Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin İdari İşler İle Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik’in 70. maddesinde yer alan düzenlemenin iptaline ilişkin kararı yol gösterici olabilir¹⁶⁴. Danıştay bu kararıyla Yönetmelik’in “*Taraflar dava dosyasını zabıt kâtibinin gözetimi altında inceleyebilir. Dava ile ilgili olanlar da bunu ispatlamak kaydıyla başkan ya da görevlendirdiği üye veya yazı işleri müdürünün izniyle dosyayı inceleyebilirler. Gizli veya kişisel verileri içeren ya da ticarî sır niteliğindeki belge ve tutanakların incelenmesi başkanın veyahut bu konuda görevlendirdiği üyenin açık iznine bağlıdır*” hükümlerini iptal etmiştir. Danıştay;

---

¹⁶² Asker, s. 320.

¹⁶³ Asker, s. 320.

¹⁶⁴ Asker, s. 319.

“...dava konusu yönetmelikte ve yönetmeliğin dayanağını oluşturması gereken herhangi bir yasal düzenlemede; hangi nitelikteki bilgi ve belgelerin taraf ve vekillerine incelettirilemeyeceği, başkan veya görevlendirilen üyenin hangi kriterlere göre bu nitelikteki bilgi ve belgelerin incelenmesine karar verebileceği ve incelemeye kararı verildiği takdirde bu karara itiraz halinde hangi prosedürün uygulanacağı, incelttirilmeyecek nitelikteki bilgi ve belgelerin taraf ve vekillerine açık olan diğer evrakten tefrik edilemez nitelikte ise ne şekilde hareket edileceği, konu ile ilgili söz konusu bilgi ve belgeyi ibraz eden veya inceleme talep eden tarafların yükümlülüklerinin ne olması gerektiği gibi hususlarda açıklık bulunmadığı ...düzenlemenin yasal bir dayanağı olmadığı”nı belirtmiştir.¹⁶⁵

Mahkemeye sunulan her türlü bilgi ve belgenin mevcut haliyle taraflara sunulması mutlak bir kural değildir. Ancak daha üstün menfaatlerin korunması için alınacak bu tür tedbirler, Danıştay kararında da belirtilen güvenceleri haiz yasal bir düzenleme gerektirmektedir. Bu kapsamda HMK’ya yapılan atıf, gerekli güvenceleri sağlamaktan uzak olup mevcut hukuki düzenlemeler karşısında idari yargı merciin bilgi ve belgeyi taraflara tebliğ etmemesi ve incelettirilmemesi adil yargılanma hakkıyla bağdaşmayacaktır.

VI. ÖZEL MENFAATLERİN KORUNMASI GEREKÇESİYLE BİLGİ VE BELGENİN GİZLENMESİ

Taraflarca bizzat ibraz edilen veya mahkemenin re’sen araştırma yetkisi kapsamında elde ettiği belgeler, tarafların veya üçüncü kişilerin özel hayatı ile mesleki ve ticari sırlarına ilişkin bilgiler içerebilmektedir.¹⁶⁶ Özellikle idarenin sunmuş olduğu belgelerin üçüncü kişilerin özel nitelikli bilgilerini içerme ihtimali bulunmaktadır.

İYUK’ta idarenin yalnızca, devletin güvenliği ve yüksek menfaati ile uluslararası ilişkileri korumak amacıyla bilgi ve belge vermekten kaçınabileceği düzenlenmiştir. İdarenin kişisel nitelikli veriler, mesleki veya ticari sır gibi gerekçelerle bilgi ve belge vermekten kaçınmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle idare, idari yargı mercince talep edilmesi halinde özel nitelikli bilgiler içerse de belgeleri mahkemeye ibraz etmelidir. Nitekim 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun 28. maddesine göre “*Kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma, yargılama*

¹⁶⁵ Danıştay 10. Daire, E. 2015/5331, K. 2019/2829, T. 11.04.2019. Aktaran: Asker, s. 319.

¹⁶⁶ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 227.

veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi halinde bu Kanun hükümleri uygulanmaz". Dolayısıyla özel nitelikli kişisel verilerin dava dosyasına işlenmesi mümkündür¹⁶⁷. Bu halde dosyaya ibraz edilen özel nitelikli bilgi ve belgelerin korunması ödevi, yargı mercine düşmektedir. Bununla birlikte İYUK'ta idari yargı mercin özel nitelikteki verileri nasıl koruyacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır.

Hukuk muhakemesinde özel sırların korunması için tarafların dava dosyasını inceleme yetkisinin sınırlandırılması, belgelerin kısmen karartılması gibi önlemler alınabileceği kabul edilmektedir¹⁶⁸. Bu hallerde HMK'nın 161. maddesi uygulanarak davaya bakan hakim, üçüncü kişilere ait sırları korumak amacıyla gizlilik kararı alabilir¹⁶⁹. HMK'nın 161. maddesi uyarınca gizlilik kararı verilen belgelerin taraflara verilmesi veya taraflarca incelenmesi hakimnin iznine tabi olacaktır¹⁷⁰. Buna karşın öğretide bu yöntemin adil yargılanma hakkını ihlal etme riski nedeniyle oldukça sınırlı uygulanması gerektiği savunulmaktadır¹⁷¹. Öğretideki bir başka görüş ise mevcut haliyle düzenlemenin tarafların dosya inceleme hakkına sınırlandırma getirilmesini mümkün kılmadığını belirtmektedir¹⁷².

Daha önce de belirttiğimiz üzere idari yargılama usulünde HMK'ya atıf yapılan haller arasında dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi de yer almaktadır. Gizli olarak saklanmasına karar verilen belge ve tutanakların incelenmesini hakimnin iznine tabi kılan HMK'nın 161. maddesinin gerekli güvenceleri içermemesi nedeniyle idari yargılama usulünde uygulanabilir olmadığını belirtmiştir. Bu halde idari yargılama usulünde dava dosyasına giren özel nitelikli bilgilerin korunması konusunda yasal bir boşluk bulunmaktadır. Danıştay uygulamasına bakıldığında mahkemenin, 2020 yılından sonraki kararlarında dahi HMK'nın 161. maddesine atıf yapmadığı ve özel menfaatlerin korunması konusunda farklı yöntemlere başvurduğu

---

¹⁶⁷ Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulü*, s. 227.

¹⁶⁸ Güray Erdönmez, *Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrazi Mecburiyeti*, On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 400.

¹⁶⁹ Pınar Çiftçi, "Özel Hayatın Korunması Menfaati Kapsamında Medeni Yargılamada Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 2018, s. 176; Erdönmez, s. 511.

¹⁷⁰ Evren Kılıçoğlu "Medeni Usul Hukuku Yönünden Kişisel Verilerin Korunması", *Güncel Gelişmeler Işığında Kişisel Verilerin Korunması Hukuku- Marmara Hukuk Bilimsel Toplantılar Serisi I*, İstanbul, Türkiye, 2019, s. 153; Erdönmez, s. 233.

¹⁷¹ Çiftçi, s. 177; Erdönmez, s. 512.

¹⁷² Hilal Üçüncü, *Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması*, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 306.

görülmektedir¹⁷³.

Danıştay 7. Dairesinin 2021 yılında verdiği kararına konu olayda¹⁷⁴ davacı, davalı Ekonomi Bakanlığının delil listesinde yer alan soruşturma raporunun gizli nüshasının kendilerine tebliğ edilmemesi nedeniyle savunma haklarının kısıtlandığı ileri sürmektedir. Danıştay;

“soruşturma kapsamındaki bilgi, bulgu ve tespitleri içeren ve bu bilgilerin özünün makul ölçüde anlaşılmasına olanak sağlayacak ayrıntıları da ihtiva eden ‘Bilgilendirme Raporu’nun erişime açık olduğu ve Raporun Gizli Nüshasında şikayet başvurusunda bulunan firmalar yönünden ticari sır mahiyetinde olan bilgilerin olması nedeniyle bu kısmın erişime açılmamasında gerek tarafı olduğumuz Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması EK’ini oluşturan ‘GATT’ın VI. Maddesinin Yürütülmesine Dair Anlaşma (Anti-Damping Anlaşması)’nın 6. maddesine ve gerekse de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 22. maddesine aykırılık bulunmadığı gibi rakiplerce bilinmemesi önem arz eden ticari sır mahiyetindeki bilgilerin davadan kaynaklanan bağlantılar sebebiyle öğrenilip yayılması muhtemel olacağı gerekçesiyle” söz konusu iddiaya itibar etmemiştir.

Danıştay bu kararında, davalı idarece dosyaya sunulmuş olan belgenin özel menfaatlerin korunması gerekçesiyle yargı merci tarafından gizli tutulabileceğini kabul etmiştir.

Ancak Danıştayca, özel menfaatlerin korunmasına hizmet eden gizliliğin sınırlı olduğunu vurgulanmaktadır¹⁷⁵. Özel menfaatlerin korunması gerekçesiyle dosyaya sunulan belgenin tamamının gizli olarak nitelendirilmesini kabul etmemektedir. Bu tür nitelendirmelerin belgenin

¹⁷³ Ahmet Asya, *İdari İşlem Olarak Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024, s. 255.

¹⁷⁴ Danıştay 7. Daire, E.2018/1855, K.2021/4251, T. 21.10.2021. Benzer yönde; Danıştay 7. Daire, E. 2017/417, K. 2021/4250, T. 21.10.2021, lexpera.com.tr, Erişim Tarihi 18 Nisan 2024.

¹⁷⁵ *“Ticari işletmeleri korumak, haksız rekabeti önlemek ve serbest piyasa ekonomisinin tam işlemlerini sağlamak için bilgi edinme hakkına bazı sınırlamalar getirilmesi mümkündür. Ancak belirtilen amaçla konulan gizlilik kuralı; ticari işletmelerin sahip oldukları gayri maddi haklar ile ekonomik ve mali durumlarını ve pazarlama tekniklerini kapsayan ticari sır niteliğindeki bilgilerin gizli tutulması ile sınırlıdır”*. Danıştay 13. Daire, E: 2022/257, 27.06.2022 tarihli ara kararı aktaran; Asya, s. 256. Benzer yönde Danıştay 13. Daire, E: 2012/1000 sayılı ara kararı aktaran; Burçin Özgül Taşolar *İdari Yargı Uygulamaları ve Adil Yargılanma Hakkı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 133.

davacıya tebliğini engelleyerek adil yargılanma hakkının ihlaline yol açacağı belirtilmektedir¹⁷⁶. Danıştay çözüm olarak; sunulan belgenin sır ve gizliliğine ilişkin hukuki dayanaklarıyla gerekçeli biçimde ortaya konulan kısımlarının ayıklanarak davacıya tebliğ edilebilecek bir biçimde sunulmasını ara karar ile idareden talep etmektedir¹⁷⁷.

Danıştay aynı yorumu, davacının sunmuş olduğu bilgi ve belgelerin özel kişilere ait veriler içermesi halinde de yapmaktadır. Örneğin, davacının sunmuş olduğu ve davanın tarafı olmayanlara ilişkin kişisel veriler içeren diski davalı idarenin talep etmesi üzerine, diskin ilgili veriler ayıklanarak davalıya tebliğ edilebilecek bir hale getirilmesini talep etmiştir¹⁷⁸.

Danıştayın uygulaması, ayıklama yoluyla davacıya verilen belgelerin savunma yapılabilecek ayrıntıları içerdiği hallerde, adil yargılanma hakkını ihlal etmiyor gibi görünebilir. Ancak dosyaya sunulan belgelerin özel menfaatlerin korunması amacıyla ayıklanarak verilmesi diğer tarafa bir itiraz hakkının tanınmasını gerektirmektedir. Söz konusu itiraz üzerine idari yargı merci, esas belge ile ayıklanarak sunulan belgeyi karşılaştırarak gizliliğin haklı olup olmadığını değerlendirmelidir. Böylece belgedeki bilgilerin ayıklanması ile diğer tarafın bilgi ve belgelere ulaşma hakkına yapılan müdahaleyi dengeleyici bir tedbir alınmış olacaktır¹⁷⁹.

Dava dosyası içinde yer alan ancak davanın esasıyla doğrudan ilgisi bulunmayan özel nitelikli bilgilerin ayıklanarak sunulması, yargı mercince denetimi de yapılabildiği sürece, diğer tarafı dezavantajlı bir konuma düşürmeyeceğinden adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecektir. Buna karşın ayıklanarak gizlenen bilgi ve belgelerin davanın esasına etki edecek nitelikte olması da muhtemeldir. Bu tür durumlarda idari yargı merci, özel menfaatlerin korunması gerekçesiyle ayıklanarak gizlenen bilgi ve belgeleri esas alarak karar vermemelidir.

---

¹⁷⁶ Danıştay 15. Daire, E. 2017/273 sayılı ara kararı aktaran; Asker, s. 318. Danıştay 13. Daire, E:2012/1000 sayılı ara kararı aktaran; Özdil Taşolar, s. 133.

¹⁷⁷ Danıştay 13. Daire E. 2022/257, 27.06.2022 ve E.2015/3353, 11.11.2016 tarihli ara kararları aktaran; Asya, s.256. Danıştay 15. Daire E. 2017/273 sayılı ara kararı aktaran; Asker, s. 318. Danıştay 13. Daire E: 2012/1000 sayılı ara kararı aktaran; Özdil Taşolar, s. 133.

¹⁷⁸ Danıştay 13. Daire, E: 2012/3510 sayılı ara kararı aktaran; Özdil Taşolar, s.133.

¹⁷⁹ Nitekim AİHM de belgelerin karartılarak sunulduğu benzer bir başvuruda, yerel mahkemenin belgelerin gizli tutulmasının gerekliliğini denetleyebildiği, karartılmayan kısımlara bakarak yeniden değerlendirme yapıldığı ve bu doğrultuda bazı bilgilerin yargılamaya dahil edildiği ya da karartmaların azaltıldığını dikkate alarak belgenin karartılarak davacıya sunulmasını adil yargılanma hakkının ihlali olarak görmemiştir. M v. the Netherlands, No: 2156/10, ECHR, 25.10.2017§570.

SONUÇ

İdari yargılama usulünde dava malzemesi kamusal veya özel menfaatlere ilişkin hassas nitelikli bilgi ve belgeler içerebilmektedir. Yargılama sürecinde gizli bilgi ve belgelerin korunmasına yönelik düzenlemeler, tarafların dava malzemesine erişimini engellediği ölçüde adil yargılanma hakkına müdahale etmektedir. Bu yönüyle konunun kanuni bir güvenceye kavuşturulması önem arz etmektedir. Türk idari yargısında ise bu konudaki kanuni düzenlemelerin yetersizliği ve idare ve yargı mercileri tarafından yanlış yorumlandığı göze çarpmaktadır.

İYUK'ta yer alan tek düzenleme, idareye ulusal menfaatlere ilişkin bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmaktan kaçınma yetkisi vermektedir. Öncelikle idare, bu hükme dayanarak ulusal menfaatlere ilişkin bütün bilgi ve belgeleri vermekten kaçınmamalıdır. Esas olan bilgi ve belgelerin mahkemeye sunulması olduğundan hükmün dar yorumlanması gerekmektedir. Bu halde idarenin bilgi ve belgenin sunulmasının gerçekten ulusal menfaatlere zarar verip vermeyeceğini değerlendirmesi gerekmektedir. İdare, değerlendirme sonunda yetkisini belgeyi sunma veya sunmama yönünde kullanabilir. Bunun yanında idarenin belgeyi, devlet sırrı niteliğindeki bilgileri karartarak/ ayırıştırarak sunabileceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Belgenin hiç sunulmaması hem adil yargılanma hakkını hem de maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını tehlikeye düşürdüğünden idareye bu yönde bir yetki de tanınabilir.

Mevcut düzenlemedeki en büyük eksiklik, idarenin bilgi ve belgeyi vermeme kararının denetlenememesidir. Düzenleme gereği gizli tutulan bilgi ve belge mahkemeye hiç sunulmayacağından gizlilik kararının esasına ilişkin bir denetim de yapılamamaktadır. İYUK'un 20. maddesi kapsamındaki idari makamlarca belgenin verilmemesi yönünde karar alındığında, davacının bu karara karşı itiraz edebilmesi güvence altına alınmalıdır. Söz konusu itirazın aynı yargı mercince incelenmesinden ziyade bir üst yargı mercince incelenmesi daha hak koruyucu görünmektedir. Nitekim itirazın incelenmesi için idarenin sunmadığı bilgi ve belgeyi mahkemeye vermesi gerekir. Mahkeme, belgeyi inceledikten sonra idarenin kararını yerinde bulabilir. Bu halde belgeyi idareye iade etmesi gerekecektir. Gizli bilgi ve belgenin uyuşmazlığa bakan mahkemece incelenerek iade edilmesi adil yargılanma hakkı bakımından sakıncalar doğurabilir. Uyuşmazlığa bakmayan yargı mercince gizlilik kararının denetlenmesi, belgenin iade edileceği hallerde, uyuşmazlığa bakan yargı mercin kanaatini etkilememesini güvence altına almış olur. Denetim

sonucu, gizlilik kararı hukuka uygun bulunmazsa bilgi ve belge İYUK'un 20. maddesi kapsamında kabul edilemeyecek ve karar idareye bildirilerek bilgi ve belge dava malzemesi olarak yargılamada kullanılacaktır.

Uygulamada idare ve yargı merci, bir belgenin iç işleyişte gizli nitelikli belgeler arasında bulunmasını yanlış yorumlayabilmektedir. Belgenin idarenin iç işleyişinde gizli olarak nitelendirilmesi yargılama bakımından da belgeyi gizli hale getirmez. Bu bakımdan somut uyumsuzluk için İYUK'un 20. maddesinde sayılan idari makamlarca alınmış bir karar olmadıkça idare, bilgi ve belgeyi gizli olduğu gerekçesiyle yargı mercine sunmaktan kaçınmaz. Aksi halde, idarenin yargı kararının uygulanmamasından sorumluluğu gündeme gelir. İdarenin İYUK'un 20. maddesi kapsamında olmayan bir bilgi ve belgeyi, gizlilik gerekçesiyle sunmamakta ısrar etmesi halinde yargı mercin belgeye erişimini sağlayacak bir imkan bulunmamaktadır. Bu halde evleviyetle verilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak yapılan savunma dikkate alınamayacaktır. Ayrıca idare tarafından gizli olarak nitelendirilmesi gerekçe gösterilerek mahkemenin kendisine sunulan bir bilgi ve belgeyi davacıya tebliğ etmemesi de mümkün değildir. İdari yargı mercine bu yönde yetki veren bir düzenleme bulunmadığı gibi söz konusu uygulamaların adil yargılanma hakkını ihlal ettiği açıktır.

İdari yargılama usulünde bilgi ve belgelerin gizlenmesi ile ilgili bir diğer eksiklik; ticari sır, mesleki sır, özel hayata ilişkin veriler gibi kişilerin özel menfaatlerine ilişkin bilgi ve belgelerin yargılama sırasında korunması ile ilgili bir düzenleme bulunmamasıdır. Bu konuyla ilişkilendirilebilecek tek düzenleme İYUK'un 31. maddesi ile HMK'nın 161. maddesine yapılan atıftır. Ancak söz konusu atfa dayanılarak idari yargı hakiminin dosyadaki bilgi ve belgeyi tebliğ etmemesi ve incelettirmemesi mümkün değildir. Bu konuda İYUK'ta açık bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Danıştayın da isabetli uygulaması gözetilerek, idarenin elinde bulunan ve korunması gereken hassas bilgiler içeren bir belgenin yargılamaya sunulması gerekiyorsa idare, belgenin hem aslını hem de hassas bilgilerin karartıldığı/ayrıştırıldığı halini yargı mercine sunmalıdır. Davacıya belgenin idare tarafından karartılan/ayrıştırılan hali tebliğ edilmelidir. Davacıya belgenin bu haliyle savunmasını yapmasını engellediğini iddia edebileceği bir itiraz imkanı tanınmalıdır. Böylece davacı, yargı mercin denetimi dahilinde bilgi ve belgelere savunmasını yapabileceği ölçüde erişmiş, kişilerin hassas bilgileri korunmuş ve yargı merci idari işlemin hukuka uygunluğunun denetimini yapabileceği dava malzemesini de haiz olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akıncı M, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı*, Turhan Kitabevi, 2008.
- Akıncı M, “İdari Yargılama Hukukunda Savunmada Fırsat Eşitliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(2), 2010, s. 33-51.
- Akyılmaz B/ Sezginer M/ Kaya C, *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, 2022.
- Asker S, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, Yetkin Yayınları, 2023.
- Asya A, *İdari İşlem Olarak Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Atay E E, *İdari Yargılama Hukuku*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Boz S S/ Çakıcı B/ Ardıç S/Yekebaş D, *Türk İdari Yargılama Hukukunda İspat ve Deliller*, Adalet Yayınevi, 2022.
- Ceylan M, *İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler*, On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Çağlayan R, *İdari Yargılama Hukuku*, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Çalışkan Z A, “İptal Davalarında İspat Yükü”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13(1), 2023, s. 159-189.
- Çiftçi P, “Özel Hayatın Korunması Menfaati Kapsamında Medenî Yargılamada Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 2018, s. 159-189.
- Eken M, “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı”, *Amme İdaresi Dergisi*, 27 (2), 1994, s. 174-195.
- Erdönmez G, *Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrası Mecburiyeti*, On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Evren C Ç, “İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 2008, s. 701-724.
- Güçlü Y, *Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması*, Seçkin Yayıncılık, 2010.

- Güngör B, *Suç İsnadı Altında Bulunanlar Yönünden Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında*, On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Hafizoğulları Z/ Özen M, “Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış”, *Ankara Barosu Dergisi*, 68(1), 2010, s. 25-57.
- Hilal Üçüncü, *Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması*, On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- İnceoğlu S, *Adil Yargılanma Hakkı* (Anayasa Mahkemesine Bireysel başvuru El Kitapları Serisi-4), Avrupa Konseyi, 2018.
- İnceoğlu S/Arat N/Duymaz E, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Emsal Kararlar*, Avrupa Konseyi, Tam Pozitif Matbaacılık, 2022.
- İyimaya A, “Gizli Belgeli Adalet(!) (Yahut Savunmasız Yargı)”, *TBB Dergisi*, (1), 1988, s. 100-113.
- Karahanogulları O, *İdari Yargı- İdarenin Hukukla Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)*, Turhan Kitabevi, 2019.
- Kaya C, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Resmi Belgelere Erişme Konusunda Üye Devletlere Tavsiye Kararı REC (2002) 2”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 58, 2005.
- Kaya C, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi*, 3. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Kılıçoğlu E, “Medeni Usul Hukuku Yönünden Kişisel Verilerin Korunması”, *Güncel Gelişmeler Işığında Kişisel Verilerin Korunması Hukuku- Marmara Hukuk Bilimsel Toplantılar Serisi I, İstanbul, Türkiye, 2019, s.147-162.*
- Kopuz M, “Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak Çelişmeli Yargılanma Hakkı”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(19), 2022, s.13-32.
- Sarıaslan O, “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re’sen Araştırma İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 12, 2018, s. 283-306.
- Şenlen Sunay S, *İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler Karşısında İspat ve Delil Hususları*, Kazancı Hukuk Yayınları, 1997.

- Şevki D, “Devlet Sırrı Kavramı ve İdari Yargı Denetimine Etkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 62(6), 2011, s. 66-71.
- Türkoğlu Üstün K, “Alman İdari Yargılama Usulünde İdari Makamların Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(3) 2014, s. 877-897.
- Türkoğlu Üstün K, *İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler*, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Özdil Taşolar B, *İdari Yargı Uygulamaları ve Adil Yargılanma Hakkı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Ulusoy D A, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022.
- Yasin M, *İdari Yargılama Usulünde İspat*, On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- Yıldırım A / Kılıç A, “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Silahların Eşitliği İlkesi”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 9(2), 2021, s. 341- 411.
- Yılmaz H, “İdari Yargıya İlişkin Bireysel Başvuru Kararlarında Silahların Eşitliği İlkesi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 19, 2020, s. 27-46.
- Yılmaz Özel N, *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri*, On İki Levha Yayıncılık, 2016.